

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Θὰ εἶνε, εἰκάζω, πλεόν τῶν σαράντα ἐτῶν ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος μίαν ἡμέραν ὁμιλῶν μου περὶ τῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, μοῦ ἀνέφερε τὴν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ὅπου τοῦ ἔκαμε «ἓνα παιδί», ὅπως ἔλεγε, μὲ πολὺ ἐκφραστικούς ὀφθαλμούς, τὸ ὁποῖον ἔγραφε στίχους. «Αὐτὸς θὰ γείνη, μοῦ ἐπρόσθετε, ἓνας ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους μας ποιητάς».

Τὸ παιδί αὐτὸ ἦτο ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς.

Οἱ ποιηταὶ εἶνε πολλάκις προφηταί, καὶ ἰδοὺ ὅπου ἡ πρόρρησις τοῦ Παράσχου ἐξεπληρώθη. Ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς ἀνῆλθεν ἀπὸ τότε καὶ εὐρίσκεται τώρα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ. Καὶ σήμερον ὅπου ἐορτάζεται δικαίως ἡ τόσον εὐτυχὴς σταδιοδρομία του, προσφέρω εἰς αὐτὸν μαζὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν ταύτην τὸν θαυμασμόν μου πρὸς τὸν ποιητὴν διὰ τὸ ἔργον του καὶ τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὸν φίλον καὶ συνάδελφον.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΜΠΑΜΠΗΣ ΑΝΝΙΝΟΣ

Ἕνας ποὺ πρέπει νὰ τιμηθῇ μὲ τὸ φιλογικὸ βραβεῖο τοῦ Νόμπελ ἀπὸ μᾶς τοὺς Ἑλλήνας διανοομένους εἶναι ὁ Παλαμᾶς, γιατί αὐτὸς εἶναι ἡ μόνη ἀξιόλογη πνευματικὴ ἀξία στὴν Ἑλλάδα ποὺ μπορεῖ ν᾿ἄλλῃ διεθνῇ σημασία.

ΘΕΑΤΗΣ 23.1.1926

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΓΕΡΗΣ

Νομίζω πὼς μεγάλο εἶναι τὸ ἔργο καὶ μεγάλη ἡ ζωὴ τοῦ Δασκάλου.

Ἕνα σωρὸ πράγματα ἀκούσαμε, κάποτε, ἐναντίον τῆς ποιήσεώς του κι ὅμως τὰ ξεχάσαμε ὅλα σὲ βαθμὸ ποὺ ἀναγκαστήκανε νὰ μᾶς τὰ ξαναποῦν· ὥς τόσο πάλι τὰ ξεχάσαμε κι ὁ γενικὸς θαυμασμὸς γιὰ τὸν ποιητὴ μεγάλωσε καὶ μεγαλώνει ὁλοένα. Αὐτὸ δὲν εἶναι μιὰ τρανὴ ἀπόδειξις πὼς ὅλα ἐκεῖνα δὲν εἶχαν ὑπόστασι; Τὴν ὥρα ποὺ σᾶς γράφω ζητῶ ἐπίμονα καὶ μάταια, μέσ' στὴ μνήμη μου, τὰ φρικτὰ ἐλαττώματα ποὺ βρίσκουνε στὸ ἔργο του ὅσοι δὲν τὸ θαυμάζουν. Ἡ μνήμη μοῦ χαρίζει, ἀπλᾶ, μίαν ἐντύπωσι σὰν ἀπὸ ἓνα ναό, γερὸ καὶ ὠραῖο, ποὺ μέσα του ἀγνὸς ἱερουργεῖ μύστης. Τ' ἀρχιτεκτονικὰ λάθη δὲν βρῆκα ποτέ μου καιρὸ νὰ τὰ κυττάξω. (Ἴσως δὲν ὑπάρχει

και τρόπος νὰ κρίνουμε αἰσθητικῶς λεπτομέρειες). Αἰσθάνομαι βα-
θιά τὴν ἱερότητα τοῦ συνόλου· αὐτὸ μοῦ φτάνει.

Ὅσο γιὰ τὴ ζωὴ του, λυποῦμαι ποὺ δὲν ξέρω νὰ πῶ πολλά.
Ἐνα μονάχα ξέρω, πῶς ἐδοκίμασα μιὰ ἀπ' τὶς ἱερώτερες συγκινήσεις
τῆς ζωῆς μου ὅταν ἐπῆγα νὰ τὸν δῶ, γιὰ πέντε λεπτά, στὴ γραμμα-
τεία τοῦ Πανεπιστημίου, ποὺ μέσα στοὺς τέσσερους τοίχους της
φυλάκισε ὁ ποιητὴς τὴν ἐξωτερικὴ του ζωὴ. Κρατῶ στὴν καρδιά μου
ὅ,τι μοῦ εἶπε· σὰς δίνω αὐτὰ τὰ λόγια του·

— «Ὁ ποιητὴς γράφει παντοῦ. Θὰ ἔγραφα κι ἂν ἤμουνα κλει-
σμένος μέσα σ' ἓνα ὑπόγειο».

Φεύγοντας ἀπ' ἐκεῖ, εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς ἔφευγα ἀπὸ μιὰ
τραγωδία ποὺ συνεχίζεται.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΑΥΛΟΣ ΒΑΛΔΑΣΕΡΙΔΗΣ

Νομίζω ὅτι ὁ ἐνδεδειγμένος ἐκ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων συγ-
γραφέων διὰ νὰ λάβῃ τὸ βραβεῖον Νόμπελ εἶναι ὁ κ. Κωστῆς Πα-
λαμᾶς. Ἡ ἐπὶ πενήντα ἔτη φιλολογικὴ δραστηριότης του ὑπῆρξε τερα-
στία. Διότι ὁ Παλαμᾶς, ὡς ποιητὴς, εἶναι ἔξ ἐκείνων, οἵτινες δὲν
ἀνήκουν μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐνεκολπώθη τὰς παγκοσμίους ἰδέας
καὶ εἰσήγαγεν αὐτὰς εἰς τὴν ποίησιν, τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐγένετο
διεθνὴς ποιητικὴ φυσιογνωμία.

ΘΕΑΤΗΣ 23.1.1926

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Μερικὰ ἔργα δὲν κρίνονται. Μᾶς κρίνουνε κείνα. Ἔρχονται
σὰν καινούριος αὐτότελος κόσμος, σὰν ὑπερκόσμιος λόγος ποὺ μᾶς
ἀδράχνει καὶ μᾶς ἀλλάζει καὶ μᾶς ξαναπλάθει.

... Δὲ θυμοῦμαι νὰ ἔχω διαβάσῃ ποτέ μου τίποτε ποὺ νὰ μὲ
συγκίνησε τόσο πικρά, τόσο θυμώδεια, τόσο δίκαια, σὰν τὰ λόγια
κείνα τοῦ προφήτη. Μ' ἓνα λυρισμὸ βιβλικὸ πλανιέται ἡ κατάρρα
τοῦ καὶ δέρνει...

Καὶ τώρα κλείνω τὰ μάτια καὶ ξαναβλέπω νὰ περνᾷ μπροστά
μου ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου. Δὲν ξέρω γιὰ τὸ πέρασμα τοῦ
Γύφτου μέσα στοὺς καιροὺς καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὶς ἰδέες μοῦ θυμίζει
κάποτε τὶς ἀπλόγραμμας καὶ σοβαρὲς τοιχογραφίες τοῦ Τζιόττου, καὶ
κάποτε πάλι τὴ λυρικὴ φλόγα καὶ τὴν ἀγροτικὴ ἁρμονία τῶν εἰκό-
νων τοῦ Τζιορτζιόνε. Καὶ συλλογίζομαι τί καλοσημαδιὰ νὰ γεννη-

θῆ σήμερα μέσα στὴ στεῖρα Ρωμιοσύνη ἓνας ἄνθρωπος πὺν συνταιριάζει μέσα του τὴν τέχνη τῆς Βενετιάς καὶ τῆς Φλωρεντίας, τὴ σοφία τῆς Εὐρώπης, τὴν ψηφιδωτὴ ψυχὴ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ἀττικῆς τὴ μενεξεδένια ποίηση.

ΝΟΥΜΑΣ, 1907

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

Ἡ ἐξωτερικὴ ζωὴ τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ — σὰν νὰ ποῦμε ἡ ζωὴ του ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἢ στὴν κοινωνία — ἡσυχη, ἀπλῆ, δίχως πολλὰ καὶ μεγάλας τρικυμίες ἢ ποικιλίες. Κι ἀνίσως μερικὰ καθέκαστα, πὺν τὰ δημιουργοῦν περισσότερο τὰ καθήκοντα κ' οἱ ὑποχρέωσεις τοῦ οἰκογενειάρχου καὶ τοῦ δημόσιου ὑπάλληλου, δὲν τὸν ἀναγκάζανε νὰ φαίνεται κι αὐτὸς κάπως μέσα στὸν κόσμον, ἡ ζωὴ του θὰ ἦτανε ζωὴ ἀνθρώπου ἀποτραβηγμένου ὁλοτελὲς ἀπὸ τὸ θόρυβον τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Κ' ἔτσι ἐξηγιέται γιὰτὶ ὁ Παλαμᾶς μένει πάντα ἄνθρωπος ἀμόλευτος ἀπὸ τὶς ταπεινότητες τῆς ζωῆς, μὲ ψυχὴ ἀγνή — παιδιάτικη, δειλὸς καὶ ντροπαλὸς ἐμπρὸς σὲ ὅλους, τοὺς ἄξιους ἢ ἀνάξιους νὰ τὸν ἀντικρύζουν, μὲ ἀλιγόστευτον τὸν ἱερὸ ἐνθουσιασμόν γιὰ κάθε τί, πὺν εἶναι δημιουργικὸ φανέρωμα ζωῆς, ξένος σὲ ὅ,τι θὰ ἦταν ἱκανὸ νὰ κάμῃ νὰ χάσῃ λίγο αὐτὸ τὸ μέγα καλὸ του. Ἀποτραβηγμένος καὶ ἀφοσιωμένος στὴ δημιουργίαν τοῦ ἔργου του καὶ στὴ μελέτη.

Ὁ ἄνθρωπος ὁμῶς αὐτὸς μὲ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀπλὴν ἐξωτερικὴν ζωὴν, πόση πληθώρα ἐσωτερικῆς ζωῆς ἔχει! Πόσο πλατῆς, πολυσύνθετος, πλούσιος σὲ ποικιλίες, σὲ φανερώματα γεμάτα ὀρμὴ καὶ τρικυμίες ὁ μέσα του κόσμος, ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς! Τὸν κόσμον του αὐτόνε κι αὐτὴ τὴν ψυχικὴ ζωὴ του μᾶς ξεδιπλώνει ὁ Παλαμᾶς μὲ ὅλον τὸ ἔργο του καὶ τὸ πλεονέκον μὲ τὴν ποίησίν του. Καὶ γιὰ τοῦτο ἡ ποίησίν του εἶναι τόσο γεμάτη συγκίνησι καὶ ἀνησυχία νοῦ καὶ ψυχῆς.

Τὸ τραγαῦδι του εἶναι τὸ ξέσπασμα τῆς ὀρμῆς τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς, τῆς ψυχῆς του, ὅπου, ὕστερ' ἀπὸ ἓνα βαθὺ ἀντίκρουσμά του, κατασταλαῖζον τὰ καθέκαστα τοῦ ἔξω κόσμου, πὺν θὰ μετουσιωθοῦνε σὲ τραγούδι. Καὶ γιὰ τοῦτο τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς ποίησης τοῦ Παλαμᾶ εἶναι ὁ λυρισμὸς ὁ ἀγνὸς — μὲ μορφὴ ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ — τὸ αἶσθημα καὶ ὁ στοχασμός. Κι ἀνίσως κοντὰ στὰ γνωρίσματα ταῦτα βάλουμε καὶ τὸ ρυθμὸν — τὸ συχνὰ μελωδικόν — τὸ ὕψος τὸ προσωπικόν, τὴ γλῶσσα τὴ χρησιμοποιοιμένη καλλιτεχνικά, μποροῦμε νὰ ἔχουμε κάποια σωστὴ ιδέα τῆς πλατιᾶς καὶ πολύμορφης

και πλούσιας σὲ ἐσωτερικότητα ποιήσῃς του· τῆς ποίησης αὐτῆς, ποὺ δείχνει τὸν Παλαμᾶ ποιητὴ στοχαστικὸ ἀντικρουστὴ τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρώπινης καὶ τῆς ζωῆς τῆς φυλῆς του, τοποθετημένο, μελετητικὸ μέσα στὴ γύρω του κοινωνία καὶ σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, ἐμπρὸς στὴν ἐποχὴ του κ' ἐμπρὸς σ' ὅλες τὶς ἐποχές, γεμάτο ἀγάπη κ' ἐνθουσιασμό, γιὰ νὰ φαίνεται ἔτσι καὶ γιὰ νὰ εἶναι ὁ πιὸ πλατῆς κι ὁ πιὸ ἀληθινός, ὁ πιὸ πολύμορφος κι ὁ πιὸ συγκροτημένος ποιητὴς τῆς νεώτερης Ἑλλάδας καὶ ποὺ ἀνοίξε κι ἀνοίγει καινούργιους δρόμους γιὰ τὴ νεοελληνικὴ ποίηση.

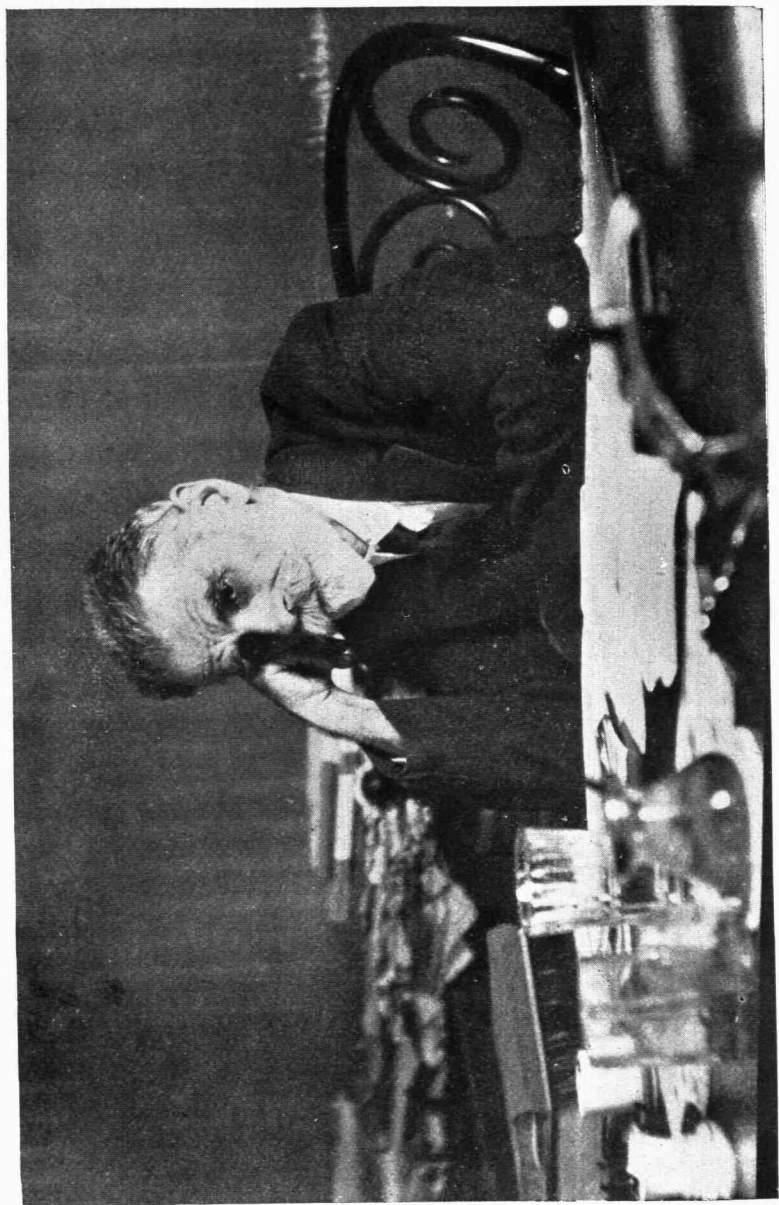
Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀνώτερη ἠθικότητα, ὁ ἀληθινὰ ἄνθρωπος, ποὺ κλεῖ μέσα του λαγαριασμένες τὶς βαθύτερες ὁμορφιές τῆς ζωῆς, εἶναι κι ὁ δυνατὸς διανοητικὸς ἐργάτης τοῦ τόπου μας· ὁ διανοητικὸς, ποὺ ἀκολουθᾷ πιστὰ καὶ τραβάει ἀτάραχος τὸ δρόμο τῆς ἀποστολῆς του μέσα στοὺς συγκαιρινούς του· ἐργάτης τῆς ἰδέας ἀκούραστος καὶ περήφανος μέσα σὲ μιὰ ἐποχὴ σὰν τὴ σημερινή.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

Ἀπὸ λογὶς λογὶς πηγὲς κεντρισμένη ἡ ὀρφικὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ, ζευγαρωμένη μὲ μιὰ φαντασία καταπληχτικὰ πλούσια, ἰσορροπημένη μὲ γνώση καὶ σοφία, μᾶς ἀφήνει βαθιούς ἤχους νεογνώριστης ἁρμονίας, μᾶς δίνει ταραχτικὲς συγκινήσεις μιᾶς ἐκστατικῆς ψυχῆς καὶ μᾶς τραβᾷ σὲ τόπους λυρικά ὑπερκόσμιους καὶ τραγικὰ πραγματικούς, γιὰ νὰ μᾶς δέσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ θηλειὰ τοῦ θαυμασμοῦ...

Ὁ διάλογος τοῦ Ἄντρα καὶ τῆς Γυναίκας στὸ «Ἀεροπλάνο» ἔχει κάτι ἀπὸ τὸ δράμα. Μὰ τὸ δράμα βαθὺ ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴ ἀνώτερη ἀνάγκη χυμένο, κλείνει μιὰ διαφορὰ τῆς ψυχικῆς οὐσίας τῶν δυὸ προσώπων. Ἀπάνω στὴ φράση τοῦ Σίλλερ : «Τόλμα νὰ πλανᾷς τὸν ἑαυτό σου κι ὄνειρα νὰ πλέκῃς», ξετιλύγονται οἱ δεκαπεντασύλλαβοι, γεμᾶτοι ἀπ' ὄνειρο, δίψα γιὰ τ' ἀψηλὰ πετάματα καὶ ὕμνους, γιὰ νὰ δώσουνε θέση σὲ στροφὲς ἀλλόμετρος ποὺ τὶς σφραγίζει μιὰ ἰδιαίτερη ἁρμονία, σφιμένες, ἔτσι καθὼς εἶναι, στὸ πλατὺ φόρεμα τοῦ στίχου τῶν δεκαπέντε συλλαβῶν. Ὁ ποιητὴς ἐδῶ φιλοσοφώντας—πάντα μέσα στὰ σύνορα μιᾶς πρωτότυπης ποιητικῆς σκέψης, περασμένης μέσα ἀπὸ τὸ αἶσθημα—ἀνεβαίνει κορφὲς λογισμοῦ. Τὸ πλατὺ του βλέμμα ἀγκαλιάζει ὅλα «τοῦ κόσμου τὰ γυρίσματα ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν». Καὶ μέσα στὸ τρίσβαθό του νόημα περνοῦνε εἰκόνες ἀπὸ πρόσωπα, χτεσινὰ καὶ σημερινά, ποὺ τὰ χτύ-

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

πησε τοῦ χαμοῦ τὸ πελέκι. Ἔτσι, κλαῖς ἐδῶ τὸ λαμπρὸ ξανθὸν δ-
νειροφανταστὴ πού με ἀμπάνες ἀσημένιες ἠχολόγησε τὴ λαχτάρα
του γιὰ τὴν ἀνάστασι μιᾶς ἑλληνικῆς ὁμορφιάς, ἢ ὕμνολογᾷς παρέ-
κει τὸ παλληκάρι πού ἔβρεξε με τὸ αἷμα του τὰ χῶματα τοῦ Λαγκα-
δᾶ πέφτοντας ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς μηχανῆς πού πάει νὰ καταχτήσῃ τοὺς
αἰθέρες, κι ἀκόμα τραγουδᾷς με τοὺς δεκατέσσαρες ἐντεκασύλλαβους
τὸν ἀκριβὸ σοννετογράφο πού τὸν τράβηξαν οἱ χρυσὲς Μοῖρες. Κι
ὅταν τὰ σκοτάδια τοῦ βραδιοῦ πέφτουνε σιγὰ σιγὰ, πᾶς νὰ χωθῆς
μαζὶ με τὸν Ἄντρα στὸ ταπεινὸ του καλύβι, ἐνῶ βλέπεις ἀγνάντια
τὴ Γυναίκα νὰ πηγαίνει, Μοῦσα νὰ γίνη στὸ χλωμὸ ποιητῇ, πού
τὴν προομένει στίχους μουρμουρίζοντας. Ἡ σύγκρουσι, γιὰ τὴν
ἀντίθεσι καὶ τὴν ταυτότητα πού ἔχει ὁ στοχασμὸς, τὸ πνέμα τοῦ
ἀνθρώπου πού πετᾷ καὶ πάει ψηλὰ καὶ πέρα—με τὴν ἐνέργεια καὶ
τὴν πράξι, ἢ Δύναμι τοῦ κόσμου πού εἶναι Ὑλῇ, ἢ Ὑλῇ πού εἶναι
Δύναμι, ὁ νόμος τοῦ φυσικοῦ κ' ἢ ἐπιστήμη, ὅλα τοῦτα ἀπὸ τὴ
μιὰ μεριά, κι ἀπ' τὴν ἄλλη τὸ γλυκὸ ἐλαφρὸ κρασί τοῦ ὀνείρου πού
μεθᾷ τὴν πραγματικότητα, ὁ ζεστὸς παλμὸς πού μᾶς τραβᾷ, ἢ φωτιὰ
τῆς ἀγάπης, τῆς καρδιάς ἢ σπίθα, νὰ οἱ δυὸ πόλοι, Ἄντρας καὶ
Γυναίκα, σύμβολα τοῦ παντὸς μὰ καὶ πρόσωπα δραματικά.

ΝΟΥΜΑΣ, 15.1.1915

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος γιὰ νὰ τιμηθῇ
με τὸ βραβεῖον Νόμπελ ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας λογίους καὶ ποιητάς,
εἶναι ὁ Κωστής Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς κορυ-
φαίους συγχρόνους λυρικοὺς ποιητάς ὅλου τοῦ κόσμου.

ΘΕΑΤΗΣ, 23.1.1926

Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Ἡ Στὴ νεώτερη Ἑλλάδα ὁ Παλαμᾶς ἀποτελεῖ μοναδικό, ἐξαιρε-
τικὸ φαινόμενο. Οἱ δημιουργικὲς του ἱκανότητες ξεπερνοῦν κάθε
δυναμικότητα τοῦ περιβάλλοντός του. Εἶναι ἕνας ἥρωας τῶν γραμ-
μάτων πού σὲ καιροὺς ἄγονους, κατώρθωσε καὶ βρῆκε τὸν καλὸ
δρόμο, ἐξουσίασε τὴ γλῶσσα, δημιούργησε τὸν ἑαυτό του κ' ἔφτασε
στὸ σημεῖο νὰ μπορεῖ ν' ἀγκαλιάζῃ ὅλους τοὺς πνευματικοὺς
ὀρίζοντες. Αὐτὸ εἶναι ἕνα κατόρθωμα ἀφάνταστο πού μᾶς ἀφί-
νει κατάπληχτους ὅταν τὸ παρακολουθήσουμε ἀπ' τὴ γέννησή του
ὡς τὸ σημερινὸ τέλειο ξετύλιγμά του.

Ὁ Παλαμᾶς μοῦ θυμίζει τὸ Νεῖλο, με τὰ νερὰ τὰ κοσμοτρό-

φα, καθὼς πετυχημένα τὰ χαρακτήρισε. Εἶναι ὁ μεγάλος ποταμὸς ποὺ ξέχειλα ἀγκαλιᾶζει ὅλους τοὺς κόσμους, ποὺ παρ' ὅλο τὸ θόλωμά του φέρνει τὴ ζωὴ παντοῦ, τελειώνοντας στὸ μεγάλο ὠκεανό. Στὸν ὠκεανό ποὺ μέσα του χωνεύουν ὅλοι οἱ μεγάλοι ποταμοί. Στὸν ὠκεανό τῆς παγκόσμιας ποίησης.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Δ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ

...Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἡ δόξα τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων.

ΦΑΡΟΣ, ΦΕΒΡ. 1926

ΠΗΛΙΟΣ ΖΑΓΡΑΣ

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς εἶνε ὁ βαθυστόχαστος ποιητὴς τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Πολυμαθὴς, ἐργατικός, μὲ φαντασίαν πλουσίαν καὶ διανόησιν ὑπέροχον, μᾶς ἐχάρισε σίχους βαθεῖς σὲ διαφόρους ρυθμούς, χωρὶς ὅμως νὰ ἀπομακρύνεται ποτὲ ἀπὸ τὰ στερεὰ θεμέλια τῆς τέχνης καὶ τοὺς ἀσαλεύτους κανόνες τῆς. Ὁ Παλαμᾶς ἐτραγουδῆσε εἰδικῶς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἱστορίαν τῆς, τοὺς πόθους τῆς, τὰ μεγάλα Ἰδανικά τῆς Φυλῆς. Μετ' αὐτὴν ἔψαλε τὸν ἄνθρωπον. Δὲν ὑπῆρξεν ἴσως ὁ ποιητὴς τοῦ αἰσθήματος. Διότι ὁ Παλαμᾶς, ὅπως συχνὰ ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τοὺς ποιητικoὺς ὁραματισμοὺς του, καὶ τὴν ἀγάπην ἀκόμη τὴν εἶδεν ὥς ιδέαν καὶ ὥς ιδέαν τὴν ἔψαλε.

Ὁ Παλαμᾶς λοιπὸν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τῆς Ἰδέας.

Ἐν τούτοις ὅμως τὸν ποιητὴν αὐτὸν μὲ τὸ βαθὺ πνεῦμα καὶ τοὺς ὑψηλοὺς στοχασμοὺς τὸ πολὺ κοινὸν δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν ἐννοήσῃ. Ἴσως νὰ στέκεται ἐμπρὸς εἰς τὸ ποιητικὸν ἔργον του μὲ θαυμασμόν, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνεται διὰ τὸν Ποιητὴν, τὴν λατρείαν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ὁ τραγουδιστὴς τοῦ ὁμιλεῖ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ αἶσθημα τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ ἐὰν οἱ πολλοὶ δὲν εἴμποροῦν νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὰ μεγάλα καὶ βαθεῖα διανοήματα τῶν στίχων του, ὑπάρχει ἄλλο ἔργον τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὸν γενικὸν θαυμασμόν. Ἡ Κριτικὴ του. Εἶνε τόσον διαφωτιστικὴ, τόσον ὑπέροχος, δίδει μὲ σαφήνειαν τὴν βάσιν τῆς καλλιτεχνικῆς σκέψεως καὶ ἐργασίας, καὶ μὲ τὴν φωτιστικὴν δάδα τῆς, ὁδηγεῖ πρὸ πάντων τοὺς νέους ποιητάς, ὅσοι αἰσθάνονται εἰς τὰ στήθη τὸν θεῖον σπινθῆρα τῆς τέχνης, εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν τοὺς δρόμον.

Ὁ Παλαμᾶς εἶνε ὁ μεγάλος ποιητὴς τῆς Σήμερον, ὁ ὁποῖος δὲν φοβεῖται νὰ τὸν παρασύρῃ καὶ ἐξαφανίσῃ ποτὲ ἡ Αὔριον.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΕΥΓΕΝΙΑ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Ἀτομικὰ φαντάζομαι πὼς κι ἂν ἀκριβῶς ἔνεκα τοῦ πολυσύνθετου του, τῆς ἐξαιρετικῆς του προσωπικότητος, δὲ δημιούργησε Σχολὴ ὁ Παλαμᾶς, δημιούργησε ὁμως ὁλόκληρη τὴ Νεοελληνικὴ μας Φιλολογία, πὼς ἂν ὑπάρχουν σήμερα κι ὅλας ἄγνοι ἀνώτεροι καλλιτέχνες ποιητές, ποὺ κάτι δέχονται ἀπὸ τὸ Γύρω Κόσμο καὶ κάτι τοῦ δίνουν, γιατί ἀρχίζει καὶ μπορεῖ νὰ τοὺς νιώθει, πὼς ἂν οἱ Νέοι μποροῦν νὰ τραγουδήσουν σήμερα, τὰ χρεοστοῦμε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὸν Ψυχάρη καὶ στὸν Παλαμᾶ. Ὁ Παλαμᾶς ὕψωσε τὸ Ναὸ ποὺ ἄλλοι θὰ τὸν στολίσουν. Φαντάζομαι τὸ Ναὸ του, ἀκλόνητο, καὶ πὼς πολὺ γρήγορα θὰ παύσει νὰ τ' ἀγνοεῖ ὁ Ἑλληνισμός, πὼς ἂν πρόκειται νὰ ζήσει καὶ νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ νὰ νιώσει τὴν ἀλήθεια, θ' ἀγαπήσει τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, καὶ μὲ θαυμασμὸ κ' εὐγνωμοσύνη θὰ τ' ἀγναντεύουν πάντα οἱ γενιές.

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ, ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, 1924

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Δὲν θὰ διστάσουμε νὰ ἐπαναλάβουμε πάλι πὼς τὸ θερμὸ κι ἀληθινὸ αἶσθημα τοῦ λυρικοῦ μας, ἡ ἀπλαστὴ χάρις τῆς γλώσσας του, ὁ Ἑλληνικώτατος χρωματισμός, μᾶς ὕψωσαν μαγικὰ σ' ἓνα κόσμον γαλήνης, σ' ἓνα αἰθέρα ἀτάραχον ὅπου τᾶσχημα μαυράδια τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς ἐξέφευγαν, ὅπου γλυκὸ ἐχάραξε πάλι τὸ φῶς τῶν ἐλπίδων τοῦ Μέλλοντος, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ μᾶς ἐπαρουσιάζετο ἀνέγγιχτὴ ἀκόμη καὶ ἄφθαρτὴ μέσα στὸ βάθος της, ἄξια ἀκόμη νὰ αἰσθανθῇ τοὺς εὐγενικώτερους πόθους μιᾶς συνειδήσεως φωτισμένης, νὰ προαισθανθῇ τὸ κάλλος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Γλυκεῖα παρηγορήτρα μᾶς ἐπαρουσιάσθηκε ἡ ποίησις τοῦ κ. Παλαμᾶ μέσα στὴν ἄζωη τούτῃ ζωὴ ποὺ χαρακτηρίζει τὰ θλιβερά χρόνια ποὺ σήμερα διαβαίνει τὸ ἔθνος, καὶ γι αὐτὸ ἐθνικὴ, καὶ αὐτὴ ἡ ἐντύπωσίς μας ἦταν ἐκεῖ δυνατώτερη, ὅπου πλέον ἄπλαστος καὶ σεμνότερος ἔτρεχε ὁ λόγος.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΕΞΤΙΑ, 1893

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

Τὸ τελευταῖον βιβλίον τοῦ Παλαμᾶ, διδασκάλου ὀνομαστοῦ πλέον, δίδει ὅλον τὸ μέτρον τῆς λυρικῆς του δυνάμεως. Τὰ 12 πρῶτα σοννέτα, «οἱ Πατρίδες», ἀποτελοῦσιν τὴν ἀγαθοτέραν ἀνάμνησιν διὰ τὴν παλαιότεραν ἐργασίαν του...

Γενικῶς : Ἡ τέχνη τοῦ Παλαμᾶ εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ δείχνεται εἰς ὅ,τι μεγαλύτερον ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ. Μιὰ τέχνη συνθετικὴ,

γεμάτη ἀπὸ érudition, μιὰ τέχνη εὐρεῖα καὶ συχνὰ ὑψηλὴ. Συνθετικὴ ἢ καλύτερα «ἄθροιστικὴ». Ἡ τέχνη του εἶναι ἄθροισμα τάσεων καὶ ἄθροισμα προσπαθειῶν. Ἡ προσπάθειά του ἦταν νὰ ἀνανεώσῃ τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, τοὺς ρυθμούς, καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν ποίησίν μας ἀπὸ τὴν ρουτίαν, τὴν συνθηματικότητα, τὴν ὑπερτροφίαν τὴν αἰσθηματογραφικὴν...

Ἄν ἡ ποιητικὴ γλῶσσα τῆς αὖριον, ἂν ἡ ἔκφρασις τῶν νέων ποιητῶν θὰ στραφῇ πρὸς ἄλλου ὁ κ. Παλαμᾶς δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ. Ἡ θέσις του ὡς ποιητοῦ εἶναι τιμητικὴ ἀπείρως.

ΑΚΡΙΤΑΣ, 1905

...Οἱ «Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι» εἶνε ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Παλαμᾶ, ὅπου ὁ ἀναγνώστης καὶ σήμερ' ἀκόμη δὲν ἔχει ν' ἀπορρίψῃ τίποτε. Τὰ μικρὰ τρίστροφα ποῦ περικλείει τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶνε προϊόντα συγκινήσεως ἀληθινῆς ρυθμισμένης, ὁ στίχος εἶνε πλέον πλαστικός. Τὸ γλωσσικὸν ὄργανον πλέον καλλικέλαδον. Ἡ φράσις περισσότερον συνεσφιγμένη. Ἡ εἰκὼν περισσότερον ἀκριβής· ὁ ποιητικὸς κόσμος τοῦ ποιητοῦ ἐπλατύνθη, ηὔρυνθη. Καὶ δικαίως ἐκανήθη οὗτος ἰσχυρισθεὶς ὅτι προσαρμόσας τὸν Ἰαμβον μὲ τὸν ἀνάπαιστον κατώρθωσε νὰ ὑψώσῃ

στίχων τρόπαια
καὶ τραγουδιῶν θριάμβους.

Ποῖοι στίχοι πρωτολάλητοι, βραχύλογοι, γεμάτοι ἀπὸ ὀριμότητα, κατακλυσζόμενοι ἀπὸ ζωὴν οἱ στίχοι τῶν «Ἰάμβων καὶ Ἀναπαιστών», ποῖον τοπικὸν χρῶμα, ποία ἀποθησαύρισις θρύλων, ποία ἀντηχητικότης εἰς τὴν ρίμαν, τί ρυθμὸς καλπασμοῦ, τί κίνησις ἀρματοδρομικὴ, Ὀλυμπιακὴ εἰς τοὺς στίχους αὐτοῦς. Καὶ ἄλλου ποῖος συμπαθὴς σκεπτικισμός, ποῖος ἄδρᾶ μελαγχολικὰ πεσσιμισμός, ποῖες πλατειεῖς πινελιές! Ὁ ποιητὴς ἀποφεύγει τὴν λεπτομέρειαν. Ἀποφεύγει τοὺς «μανιαρισμούς». Μεγαλοστομεῖ. Βροντολαλεῖ. Τρανολαλεῖ, τραγουδεῖ μὲ ὅλον του τὸ στήθος σὲ ἀκοὰς ἀνδρῶν.

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς συνοψίζει μίαν ὁλόκληρον ἐποχὴν. Ὑπάρχουν μέσα εἰς τὴν ἀπέραντην στιχοθάλασσαν τοῦ Παλαμᾶ κύματα κινούμενα συχνὰ μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς αἰωνιότητος. Εἶναι μικρόν ;

ΝΕΑ ἙΛΛΑΣ, 29-12 1913

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

Νὰ μιὰ μορφὴ ποῦ μὲ κάμνει νὰ σταματήσω. Ὁ κ. Παλαμᾶς ἔχει γράψῃ πολλὰ κι ὥραῖα ποιήματα· ἐφιλοσόφησε καὶ πολλὰ φο-

ρές. Ὄταν ἀφέθηκε στὸν ἑαυτό του βρῆκε τὴν «Εὐτυχία» στὴν «Παράμερη ζωὴ»....

Κ^ο εἶναι ὁ κ. Παλαμᾶς ποὺ μᾶς ἔδωκε μιὰν ἐποποιίαν· εἶναι ποὺ ἔπλασε τὸ «Θάνατο τοῦ Παλλικαριοῦ» ποὺ εἶναι τὸ ἀθάνατο ἀπόπαιδο τοῦ ποιητῆ, ποὺ ὅταν ξεχειλίζει ὁ ἑαυτός του ψέλνει ἔτσι :

Μὴν εἶναι ἡ λύσσα τοῦ πολέμου,
ὁ πλοῦτος μὲ τὰ χρήματά του,
ἡ δόξα ; ἡ φήμη ; Ποῦ καλέ μου,
ποῦ βρίσκεται ἡ Ζωὴ ἐδὼ κάτου ;
Ποῦ ; Κι ὡς τὰ τώρα κι ἀπὸ πρῶτα
καὶ στῶν αἰώνων τοὺς αἰῶνας,
ὅλ' ἡ Ζωὴ—ἑμένα ρῶτα—
εἶναι ὁ μικρὸς περιστεριῶνας !..

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΑΣ ΓΕΡ. ΒΩΚΟΥ, 1900

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΥΣΗΣ

Ἡ «Τρισεύγενη» εἶναι κατ' ἑμένα, ὕστερα ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, τὸ καλῆτερο ἴσως προῖόν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Λέω τῆς νεοελληνικῆς, καὶ δὲν λέω τῆς ρωμέϊκης, ἐπειδὴ θέλω νὰ περιλάβω καὶ τὰ ἔργα τῆς καθαρεύουσας. Καὶ μὴν εἰπῇ κανένας ὁπῶς λέω ὑπερβολή, ἐπειδὴ τὰ καλὰ ἔργα τῆς νέας φιλολογίας μας εἶναι παράπολυ λίγα.

ΑΠΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ, 1903

ΝΙΚ. ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ

Γιὰ μένα ὁ Παλαμᾶς εἶνε ὁ μεγαλείτερος ἐθνικός μας ποιητής. Ἔνοιωσε βαθειὰ πῶς πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴν ἐθνικὴ ψυχὴ. Ἔκαμε, θαρρεῖς, ἔπος τὴν ἐθνικὴ μας ἱστορίαν καὶ ὅπου τὸν συναντοῦσα εἶτε στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», εἶτε στὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιληᾶ», ἢ στὴ «Χώρα ποῦ ἀρματώθηκε», ἢ κοντὰ στὲς «Λαχταριστὲς ἀχρογιαλιές» τῶν νησιῶν μας, ἢ ἀπάνω στὰ οὐρανογεῖτονα βουνά μας,

Βουνὰ ὑψηλά, βουνὰ ἰσκιερά, βουνὰ
Γυμνά, βουνὰ πρασινισμένα

Βουνὰ τῆς γῆς αὐτῆς Ἑλληνικά

Καθάρια, διάφανα, πελεκημένα,

ἔβλεπα τὸ δυνατὸν ἐθνικιστὴ, ποῦ ἀνοιξε διὰ πλάτα στὴν ἐθνικὴ ψυχὴ τὸ μεγάλο δρόμο τοῦ προορισμοῦ τῆς φυλῆς μας. Δὲν εἶνε

Ένας τραγουδιστής τῶν ἡρωϊσμῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων τῆς φυλῆς· δὲν εἶνε ἓνα γέννημα τοῦ περιβάλλοντος μέσα εἰς τὸ ὅποιον ἔζησεν· εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ τὸ περιβάλλον· εἶνε ὁ προφήτης ποιητῆς ποῦ καὶ εἰς τὲς ὥρες τὲς πιὸ δύσκολες καὶ τὲς πιὸ τραγικὲς τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, ποῦ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ «δὲν εὔρισκεν ἄλλο σκαλὶ γὰ κατρακυλῆσῃ πιὸ βαθειὰ εἰς τοῦ Κακοῦ τὴ σκάλα», αὐτὸς ἔνοιωσε νὰ φυτρῶνουν μέσα της

τὶ χαρά! τὰ φτερά

τὰ φτερά τὰ προτεινά της, τὰ μεγάλα!

Μὲ αὐτὰ τὰ φτερά, τὰ προτεινά της, τὰ μεγάλα ἐπετοῦσε πάντα καὶ ἡ δική του ψυχὴ ξανοίγοντας μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν Ἑλληνικῶν αἰώνων μιὰ ὄνειρεμένη νέα χαρὰ καὶ ἀκούοντας

«Καὶ μέσ' στῆς Χρυσοπράσινης νυχτιᾶς τὰ βάθη,
ἀκόμα ν' ἀργολαλῇ τοῦ Κολωνοῦ τ' ἀηδόνι».

Ἦσυχά, θαρρεῖς δειλά, μὲ μιὰν Ὀλύμπια ἡρεμία ἐτόνιζεν ὁ ἐκλεκτὸς τῆς Μούσας τὲς χορδὲς τῆς Ἑλληνικῆς καρδιάς κ' ἐρρύνμιζε σιγαλὰ καὶ ἀπαλὰ τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ πρὸς τοὺς ὀρίζοντας τοὺς ὁποίους ἀναζητοῦσεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ συρομένη καὶ παραπαίονσα.

«Ἀκόμα ν' ἀργολαλῇ τοῦ Κολωνοῦ τ' ἀηδόνι».

Ναὶ! τὸ παλαιὸ τοῦ Κολωνοῦ ἀηδόνι δὲν ἀπέθανεν.

Ἄς ἐπαναλάβωμεν ἐδῶ τὸ στίχο τοῦ Σπυρίδωνος Τρικού-
πη γιὰ τὸ Σολωμό :

Τ' ἀηδόνι δὲν ἀπέθανε

Τ' ἀηδόνι πάντα ζῇ.

Παρὰ τὸν ἀρχαῖο Κολωνὸ ἀνέζησεν ἓνας ἐκλεκτὸς ἀπόγονος τοῦ Σοφοκλέους. Ἡ ἐπίδρασι τοῦ ἔργου του ἀπάνω στὴν Ἑλληνικὴ διανόησι καὶ ξεχωριστὰ ἀπάνω στὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ εἶναι ἀσύγκρι-
τη, καὶ εἶναι ἀνυπολόγιστη ἀκόμα διὰ τὸ μέλλον. Εὐλαβητικὰ ἄς τὸν χαιρετήσωμεν.

Καὶ εἰς τὲς πλέον ἀπογοητευτικὰς στιγμὰς τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς ἀντλοῦσα ἀπὸ τὸ ἔργο του παρηγοριὰς κ' ἐλπίδες. Κι ἂν εἶναι γρα-
φτό μου ν' ἀποθάνω, χωρὶς νὰ δῶ ἐλεύθερη τὴν πατρίδα μου, μοῦ φαίνεται πῶς οἱ τελευταῖοι μου λόγοι θά'ναι οἱ στίχοι αὐτοὶ τοῦ Παλαμᾶ πρὸς τὴν Κύπρο, ἓνα ἀληθινὸ Αἰσχύλειο σάλπισμα σ' αὐτὴν τὴν σκλάβαν, ἀλλὰ μὲ ἀδάμαστη καὶ ἐλεύθερη τὴν ψυχὴ πα-
τρίδα μου:

«Ἀπὸ τὰ κέδρα τοῦ Ὀλύμπου σκαλίστε γοργοκάραβα

ὦ Ἀκρίτα, ὦ Ροδαφνοῦ,

Ἦ κάμετε καράβια σας τὰ ὀλάνθιστα κι ὀλόδροσα
Φτερούγια τοῦ Ἀπριλιοῦ.

Καὶ τῶν Ἑλλάδων τὰ νεκρὰ ἀκρογιαλίας γύρα φέρετε τα
Εὐπνεῖστε ἓνα βορειᾶ·

Ἀπλῶστε ἓνα τρικύμισμα κι ἀστράφτε μπρὸς καὶ μέσα μας
Τὰ ὠραῖα, τὰ δυνατά.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΝΙΚ. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

Νὰ κρίνῃ ὁ Μεγάλος τὸν μικρόν, ἢ ἔστω καὶ ἰσάξιος τὸν ἰσά-
ξιο, καὶ λογικὸ καὶ ἐπιβεβλημένον εἶνε· μὰ τὸ ἀντίθετο γιὰ νὰ
συμβῇ χρειάζεται, ἂν ὄχι μωρία, τουλάχιστο πολὺ θράσος.

Γι αὐτὸ καὶ σταματῶ μπρὸς στὴν τεραστία καὶ πολύμορφη
φιλολογικὴ ἐργασία τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, τοῦ Μεγάλου μας αὐτοῦ
νεοέλληνα Ποιητῆ καὶ Διδασκάλου, κι ἀντὶς νὰ κάνω κριτική. εὐσε-
βῶς ἀποκαλύπτομαι καὶ...σιγῶ!

Γιὰ τὸ ἔργο τῶν προφητῶν, τῶν ἀληθινὰ Μεγάλων, τῶν ἐμ-
πνευσμένων Ποιητῶν, οἱ αἰῶνες μονάχα ποὺ ἀκολουθοῦν εἶναι
ἴσως ἱκανοὶ νὰ ὀμιλήσουν.

Οἱ σύγχρονοί τους τὸ μόνο ποῦ μποροῦν εἶναι νὰ τοὺς προσέ-
χουν, νὰ τοὺς μελετοῦν, καὶ νὰ τοὺς εὐλαβοῦνται.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣ

Χωρὶς καμμιά ἐπιφύλαξι μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς
Ἑλλήνας διανοουμένους ἄξιος γιὰ νὰ τιμηθῇ μὲ φιλολογικὸ βραβεῖο
Νόμπελ, εἶναι ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς.

Ὁ κ. Κακλαμάνος πρὸ δύο ἐτῶν, ὅταν ἤμουνα στὸ Παρίσι,
μοῦχε εἰπῇ πὼς εἶχε μιλήσει πολὺ ἐνθουσιαστικά γιὰ τὸν ποιητὴ
Παλαμᾶ σὲ δυὸ τρία μέλη τῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ βρα-
βεῖου Νόμπελ, μὲ τὰ ὅποια συνεδέετο φιλικῶς καὶ στὰ ὅποια εἶχε
εἰπῇ ἂν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐβραβεύετο μὲ τὸ Νόμπελ κι ὁ Παλα-
μᾶς. Αὐτοί, ἀφοῦ τοῦ ἐγνώρισαν τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους οἱ ὑπο-
ψήφιοι γιὰ νὰ τιμηθοῦν ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἐκπληρώσει, δὲν ἐδίστασαν
νὰ μιλήσουν εὐμενέστατα γιὰ τὸν Ἑλληνα ποιητὴ καὶ νὰ ὑποδείξουν
στὸν κ. Κακλαμάνο, ὅτι ἂν γινότανε μιὰ εὐχὴ γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ
βραβεῖου στὸν Παλαμᾶ ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἑλλάδος
καὶ ἐνὸς Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, δὲν θὰ δυσκολευόντουσαν
καθόλου νὰ τοῦ τὸ δώσουν.

Εἶχα εἰπῇ μάλιστα τότε τοῦ Κακλαμάνου νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὸ Πανεπιστήμιό μας, ὥστε νὰ προτεῖνῃ τὸν Παλαμᾶ γιὰ τὸ Νόμπελ. Δὲν ξέρω ὅμως τὶ ἀπέκαμε.

Τυχαίως πρὸ εἴκοσι περίπου ἡμερῶν συναντήθηκα μὲ τὸν φίλο μου καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Βέην, θαυμαστὴν τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τοῦ εἶπα γιὰ ὅσα ὁ κ. Κακλαμάνος μοῦχε μιλήσει σχετικῶς, καὶ πὼς ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα αὐτὸ σὲ συζήτησι, ὥστε νὰ δοθῇ μιὰ ἐπίσημη γνωμάτευσις ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου μας στὴν ἐπιτροπὴ Νόμπελ. Ὁ κ. Βέης, ὁ ὁποῖος ἠπόρησε πὼς ἐγὼ ἀνελάμβανα νὰ λανσάρω αὐτὸ τὸ ζήτημα, μοῦ εἶπε πὼς τὸ καλλιεργεῖ.

Θὰ ἦταν εὐχάριστο πολὺ νὰ τιμηθῇ ὁ κ. Παλαμᾶς μὲ τὸ βραβεῖον αὐτό, ποῦ τοῦ ἀξιῖζει, ἀπορῶ δὲ πὼς ἀκόμη δὲν τὸν ἐπρότεινε τὸ Πανεπιστήμιόν μας, καθὼς κι ὁ «Παρνασσός», ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος σήμερα στὴν Ἑλλάδα φιλολογικὸς σύλλογος, ἐλλείπει ἄλλου καλλιτέρου.

Ἡ ἀπονομὴ τοῦ Νόμπελ στὸν κ. Παλαμᾶ, θᾶταν μιὰ μεγάλη τιμὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

ΘΕΑΤΗΣ, 23.1.1926

M. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Νὰ καθορίσῃ κανεὶς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Παλαμᾶ εἶναι δύσκολον καὶ μάλιστα μὲ ὀλίγα λόγια. Ἀλλὰ δύναται νὰ τὸν ὀνομάσῃ μεγάλον ποιητὴν α') διὰ τὴν μεγάλην ἐπιβολὴν μερικῶν ἔργων του, ὅπως εἶναι π. χ. «οἱ Τάφοι τοῦ Κεραμικοῦ», οἱ «Πατρίδες», ἡ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ», ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», ἡ «Φοινικιά» κτλ. καὶ β') διὰ τὴν τεραστίαν γονιμότητά του. Καθὼς γνωρίζω ἀπὸ δύο λαμπρὰ ποιήματα ποῦ ἔγραψε κατὰ παράκλησίν μου, ὁ ποιητὴς στιχουργεῖ σχεδὸν τόσον εὐκόλα, ὅσον καὶ ἀρθρογραφεῖ. Εἰλικρινῶς θαυμάζω πὼς ἐξαίρεται διὰ μιᾶς τόσον ὑψηλὰ ἀπὸ τὸ πεζὸν ἐπάγγελμα καὶ τὸ πεζότερον περιβάλλον.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Θὰ παραξενευθῇ πολὺ βλέπων κάτωθεν τῶν ὀλίγων στίχων τὸ ὄνομά μου... Τὸ αἰφνίδιον ὅμως τοῦτο καὶ τόσῳ παράδοξον accés, ὀφείλεται, μόνον καὶ μόνον εἰς τὴν ὅχι πολὺ συνήθη ἐντύπωσιν, ἣν ἐπαφῆκεν εἰς τὸ πνεῦμα μου ἡ ἀκρόασις τῶν τελευταίων ποιημάτων σου καὶ τῆς συνοδευσάσης αὐτὰ εἰσαγωγῆς, ἐν ἣ ἐκτίθενται αἱ περὶ ποιήσεως ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ, τῆς ἡμετέρας, σκέψεις σου. Δι' αὐτῶν

δὲ δὲν ἠθέλησα νὰ ἐκφράσω τίποτε περισσότερον, τίποτε ὀλιγώτερον, ἢ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην, τὸ συναίσθημα ὅπερ τὴν παρηκολούθησε, καὶ τὸν πόθον—ἂ πόσον αἰωνίως καὶ πικρῶς ἀνεκπλήρωτον ! —ὃν ἡ τοιαύτη εὐρεῖα, οἶαν διετύπωσες αὐτήν, τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ ποιητοῦ ἀντίληψις θὰ ἠδύνατο νὰ διεγείρῃ εἰς ἓνα ὥς ἐμὲ ἀπλοῦν θνητόν.

ΑΠΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ, 1890

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

Δὲν εἶμαι κριτικός, δὲν ἔγραψα ποτὲ κριτικὴ μελέτη γιὰ κανένα ποιητή. Μὰ κι ἂν ἔγραφα, νομίζω πὼς μπροστὰ στὸ ἔργο τοῦ Κωστή Παλαμᾶ θὰ σταματοῦσα γιὰ καιρὸ ἀναποφάσιστη, συνεπαρμένη ἀπὸ κάποιο ἱερὸ δέος.

Τὸ ἔργο του ἄφθονο, μεγαλόπρεπα πλούσιο, ἀνώτερης τέχνης θεόπνευστο ἔργο, σ' ἀναγκάζει νὰ τὸ θαυμάζῃς καὶ νὰ φοβᾶσαι νὰ τὸ κρίνῃς.

Ὅταν ἤμουνα ἀκόμη παιδούλα, ἔπαιρνα μαθήματα ἀπαγγελίας. Ὁ δάσκαλός μου, ἐπειδὴ μὲ θεωροῦσε τότε τὴν καλλίτερη μαθήτριά του, ἀποφάσισε νὰ μὲ βγάλῃ μιὰ γιορτὴ στὸν «Παρνασσό» ν' ἀπαγγεῖλω. «Σ' ἀφίνω μοῦ εἶπε», νὰ διαλέξῃς μόνῃ σου τὸ ποίημα ποὺ θὰ πῆς, ἔχω πεποιοίησιν στὸ γοῦστο σου». Ἀμέσως ἀποφάσισα : Θά'λεγα ἓνα κομμάτι ἀπὸ τοὺς «Παράδεισους» τοῦ Παλαμᾶ ποὺ ὅτι τὸ εἶχα διαβάσει ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες—ἓνα μουσικώτατο γλυκοθλιμένο ποίημα, γραμμένο γιὰ τὸ πεθαμένο του παιδάκι. «Ξύπνα ξύπνα δροσιὰ τῆς αὐγῆς...» Ὅταν τοῦ εἶπα τὴν ἐκλογή μου ἀπόρησε, τρόμαξε. «Γιὰ τὸ θεό ! μοῦ λείει, θὰ σὲ σφυρίζουνε ! Πρώτη φορὰ ποὺ βγαίνεις ἐπίσημα ν' ἀπαγγεῖλῃς, καὶ νὰ παρουσιαστῇς μὲ ποίημα μαλλιάρό ! Ποτὲ αὐτό, ποτέ !» Ἐγὼ δὲν τρόμαξα ὅμως, ἔακολουθοῦσα νὰ ἐπιμένω, καὶ βγῆκα τέλος μὲ τὸ «Ξύπνα...».

Τὶ ἀλησμόνητη μέρα, ἐκεῖνη, γιὰ μένα ! Ἴσως ἡ ὁμορφότερη τῆς ζωῆς μου. Τί ἐνθουσιασμός, τί χειροκροτήματα ! Ὁ Παλαμᾶς ἔκλαιγε. Ὁ δάσκαλός μου τάχε χάσῃ κυριολεκτικὰ.

Ἀπὸ τότε, πόσες φορὲς δὲ μοῦ γλύκανε τὰ πικραμένα χεῖλη τὸ τραγούδι του ! Πόσες φορὲς δὲν τὸ ἔκραξα βοηθὸ στὲς δύσκολες στιγμὲς τῆς ζωῆς, ὅταν ὁ πόνος βάραινε ἀβάσταχτα τὴν ψυχὴ μου !

Γιατὶ ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὁ μέγας παρηγορητής. Ἐγὼ δὲν εἶναι σχεδὸν ποτὲ γαλήνιος, ἅμα κατορθώσης νὰ μπῇς στὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς του, θὰ βοῇς ἐκεῖ μέσα βοτάνια θαματουργὰ ποὺ γαληνεύουνε τὴν ταραγμένη σχέψιν καὶ τὴν πονεμένη καρδιά. Γιατὶ ὁ

πόνος του μεγαλόπρεπος, υπερήφανος, σου ἐπιβάλλεται· σὲ κάνει νὰ ντρέπεται νὰ κλάψης, νὰ διαμαρτυρηθῇς, νὰ ξεφωνίσῃς. Σὲ μαθαίνει νὰ θάβῃς καὶ τὴ φωνὴ τοῦ δικοῦ σου τοῦ πόνου καὶ νὰ περιφανεύῃσαι γι αὐτό. Σὲ κάνει ἀκόμα νὰ προσμένῃς κι ἄλλα χτυπήματα τῆς Μοίρας, μὲ τὸ μέτωπο ψηλά, παληκαρία.

Τί δὲν τοῦ χρωστοῦμε ἀλήθεια, καὶ πόσο πρέπει νὰ τὸν εὐγνωμονοῦμε !

Στὴν ἐποχὴ τῆς γενικῆς ἀσκήμιας ποῦ ζοῦμε, Αὐτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ κρατᾷ μιὰν ἀναμμένη λαμπάδα στὸ ναὸ τῆς Ὁμορφίᾳς. Τοῦ ἀξίζει ν' ἀγαπηθῇ ἀπόλυτα, ὡραία. Ἄς τοῦ κάψουμε ὅλο τὸ μοσχολίβανο τοῦ θαυμασμοῦ μας. Εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα καλὰ ποὺ μᾶς ἀπομείνανε πιά. Ἄς τὸν περιβάλλουμε ὅλοι μας μὲ στοργή, ἅς τὸν στήσουμε ἀνάμεσό μας σὰν ἓνα Σύμβολο, τὸν Ποιητὴ τῶν «Ἐκατὸ Φωνῶν», ποὺ λάτρεψε τὴν ποίηση ὅπως κανένας ἄλλος.

... Μὰ σὰ θὰ βάλῃ ἀπάνω μου τὰ σιδερένια χέρια της
 Τοῦ κόσμου δὲ θὰ φοβηθῶ τὴν πνίχτρα τὴν Ἀράπισα,
 Πύρινα γραμμάτ' ἄσβυστα θὰ ἰδῇ γραμμέν' ἀπάνω μου :
 ὦ Μοῦσα Ἰδέα, σ' ἀγάπησα !

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, εἶνε ὁ μεγαλύτερος ποιητῆς τοῦ ἔθνους του κ' ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους τῆς εὐρωπαϊκῆς τέχνης τῶν ἡμερῶν μας.

Πῶς νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς διὰ τὸν Παλαμᾶν, χωρὶς νὰ ὁμιλήσῃ δι' ὅλα τὰ ζητήματα ποὺ συνδέονται μὲ τὴν τέχνην του, μὲ τὴν προσωποικότητά του, μὲ τὴν ἐποχὴ του, μὲ τὸ περιβάλλον, μὲ τὰς ἐπιδράσεις ποὺ ἐξήσκησε, μὲ τὴν ἐξέλιξίν του, χωρὶς ν' ἀντικρύσῃ τὸν Παλαμᾶν ὡς ἄνθρωπον καὶ ὡς τεχνίτην καὶ ὡς σοφὸν καὶ ὡς πολεμιστὴν, τὸν Παλαμᾶν ὡς Ἑλληνα ποιητὴν, καὶ ὡς Εὐρωπαῖον ;

Ἕνας ποιητῆς τῆς περιωπῆς τοῦ Παλαμᾶ, ὅπως ὅλοι οἱ δημιουργοὶ τῆς γραμμῆς του, εἶναι ταυτοχρόνως μία προσωποικότης κι ἓνας ἀ ν τ ι π ρ ο σ ω π ε υ τ ι κ ὸ ς τ ὕ π ο ς. Κ' ἡ ἐξέτασις ἑνὸς τμήματος τῆς δημιουργίας του, θὰ εἶναι ἀναγκαστικῶς κάτι τι ἀτελές, ἀνάξιον κι ἄσκοπον.

Τὰ «Παναθήναια» μὲ καλοῦν νὰ ὁμιλήσω διὰ τὴν «Ἀσάλευτην Ζωὴν». Ἀλλὰ πρὸς ποῖον νὰ ὁμιλήσω ;... Πρὸς τοὺς ξένους σοφοὺς ποὺ ὠνόμασαν τὸν Παλαμᾶν μεγάλον ποιητὴν, ἢ πρὸς τὴν

πνευματικὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ τόπου μας, πού τὸν τοποθετεῖ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ; Ὅχι. Πρέπει νὰ ὁμιλήσω πρὸς τὸ ἀδιάφορον κοινόν, τὸ ὁποῖον ἔτυχε νὰ μὴ γνωρίζῃ καὶ τὸν ποιητὴν καὶ τὸ ἔργον του.

Νὰ ὁμιλήσω χρονολογικῶς διὰ τὴν «Ἀσάλευτην Ζωὴν»... Προτιμῶ νὰ καταθέσω τὴν ἐντολήν μου μέχρις ὅτου τὰ «Παναθηναία» μοῦ παραχωρήσουν τουλάχιστον εἴκοσι σελίδες διὰ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ὄχι μόνον εἶναι ποιητής, ἀλλὰ καὶ ὁ μεγαλύτερος τοῦ ἔθνους μας.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ. 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1905

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Εὐτυχισμένη γιὰ μένα ἡ ἡμέρα ἐκείνη, πού ἦρθαν στὸ σπίτι μου τρεῖς φοιτητές, γιὰ νὰ μοῦ ποῦν πὼς ἡ πανεπιστημιακὴ νεολαία θέλει νὰ γιορτασθῇ ἡ Πεντηκονταετηρίδα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ νὰ λάβω μέρος στὴν Ἐπιτροπή.

Ἀγαπῶ, τιμῶ καὶ θαυμάζω ὅσο κανέναν ἄλλο τῆς γενεᾶς μας τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ καί, χωρὶς νὰ εἶμαι μεγάλος σὰν καὶ αὐτόν, τὸν ὑπατον τῶν ποιητῶν μας, τὸν θεωρῶ ἀληθινὰ συνάδελφο. Γιατὶ ἐμεῖς οἱ δυὸ ἐργαστήκαμε περισσότερα ἀπ' ὅλους τοὺς συγχρόνους μας. Ἀρχίσαμε σχεδὸν μαζὶ καὶ σχεδὸν μαζὶ θὰ πάψουμε. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν 50 ἐτῶν,—ἢ τῶν 40 γιὰ μένα,—δὲν ἀφήσαμε καὶ οἱ δυὸ νὰ περάσῃ οὔτε ἡμέρα χωρὶς γραμμὴ : Nulla dies sine lineā, ἦταν πάντα τὸ σύνθημά μας. Ὅ,τι ἔκαμε κείνος στὴν Ποίησι, τὸ ἔκαμα ἐγὼ στὴν Πεξογραφία. Αὐτὸ τ' ὅγραψε κάποτε καὶ ὁ «Νουμᾶς». Δὲν εἶναι μόνο ὁ ὄγκος τοῦ ἔργου μας, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ποσοῦ πού μᾶς συνταυτίζει. Εἶναι καὶ ἡ κοινὴ τύχη. Καὶ οἱ δυὸ ἔχουμε σήμερα τὴ μεγάλη τιμὴ νὰ μᾶς ἀρνοῦνται κάθε ἀξία,—καὶ μένα τουλάχιστο μὲ ἀναγνωρίζουν γιὰ διηγηματογράφον...στὸν καιρὸ μου, μὰ γιὰ κείνον πού λένε πὼς δὲν ἐστάθηκε ποτέ του...ποιητής ;—καὶ μᾶς πωραπέμπουν στὸ χρόνο πού θὰ μᾶς δικάσῃ καὶ θὰ μᾶς καταδικάσῃ. Ὡς περιμένουν ! Ναί, χωρὶς νὰ εἶμαι μεγάλος σὰν τὸν Ποιητή, ὁ μικρὸς ἐγὼ Πεξογράφος, τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ ἀγαπῶ, τιμῶ καὶ θαυμάζω ὅσο κανένα, καὶ ὅσο κανένα τὸν θεωρῶ συνάδελφο καὶ ἀδελφὸ μου ! Μὲ βαθεῖα συγκίνησι, στὴν ἔνδοξον γιορτὴν του, τοῦ εἶχομαι νὰ ζήσῃ, νὰ ζήσῃ, ὄχι γιὰ νὰ ἰδῇ καὶ ἄλλες τιμές,—κάθε τιμὴ πού μποροῦν νὰ τοῦ προσφέρουν οἱ θαυμαστὲς του, εἶναι κατώτερη ἀπὸ αὐτόν,—παρὰ γιὰ νὰ ἐργαστῇ ἀκόμα, αὐτὸς ὁ ἴδιος στεφανώνοντας τὸ Μεγάλον Ἔργον του ὅπως ξέρεῖ καὶ ποθεῖ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἔλαβα τὸ γράμμα σας τῶν 29[11 ὅπου μοῦ κάνετε τὴν τιμὴ νὰ ζητήσετε καὶ τὴ γνώμη μου γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ.

Νὰ σᾶς γράψω διεξοδικὰ λυποῦμαι ποὺ δὲν μοῦ εἶναι δυνατό, ἐπειδὴ ἡ ὑγεία μου καὶ δύναμη εἶναι κλονισμένες. Τὴ γνώμη μου ὅμως τὴν εἶπα μὲ τρεῖς λέξεις σελ. 544 τῶν «Κούφιων Καρυδιῶν» ὅπου ἓνα μου ἔργο ἀφιερώνεται στὸν «ἐθνάρχη Παλαμᾶ».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς εἶναι πιά ἓνα πρόσωπο ἱστορικό. Συνεπῶς πρέπει νὰ κοιτάζεται πάντα μὲ τὸν ἀνάλογο σεβασμό. Ἀπὸ τὸ σημάδι αὐτὸ μοῦ φαίνεται πὼς πρέπει νὰ ξεκινάει κάθε κριτικὴ τοῦ ἔργου του, κάθε ἐπισκόπηση τῆς τεράστιας συμβολῆς του στὴν Ἀναγέννηση τῶν Νεοελληνικῶν γραμμάτων. Στὴν τελευταία αὐτὴ φράση μου ὑπογραμμίζω μιὰ λέξη : δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ συγκρίνουμε τὴ σημερινή μας λογοτεχνία τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ δέκατου ἔννατου αἰῶνα γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν ἀπροσδιόριστη καὶ ἀπροσμέτρητην ἀπόσταση, ποὺ χωρίζει τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ τὴν ἐξαίρεση πάντα τῆς Ἰόνιας Σχολῆς, ποὺ πρέπει νὰ κριθεῖ μὲ τὰ ξένα, καὶ ὅχι μὲ τὰ δικά μας, μέτρα, σὰν ξενοφερμένο λουλούδι ἀνθισμένο πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ του στὴ γόνιμη καὶ φιλόξενη πάντα Ἑλληνικὴ Γῆ. Ὁ Παλαμᾶς στέκει σὰ σύνορο, σὰν ἓνας ὁροθετικὸς σταθμὸς ἀνάμεσα στοὺς παλιούς, ἀνούσιους προχειρόλογους στιχοσυλλέχτες καὶ στοὺς μετρημένους πάντα, πάντα περιμαζεμένους, φωτισμένους, νεωτεριστικώτερους, πιδ ἐξελιγμένους καὶ πιδ πολιτισμένους ποιητὲς τῶν σημερινῶν καιρῶν. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ οἱ πολὺγλωσσες, πολὺτροπες, ἀδιάντροπες, ἀσυλλόγιστες φανφάρες, τὰ ὑστερικά καὶ ἄβαθα γλυκομιλητά, οἱ σχολαστικοὶ σωρεῖτες, ὅλη ἡ καθαρευουσιάνικη ἀργόσχολη φλυαρία μιᾶς γενεᾶς «ὀμφαλοσκοπῶν», μιᾶς ἐποχῆς δημοκόπων καὶ δημαγωγῶν· ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ εὐγενικὸ περπάτημα μιᾶς Τέχνης, ποὺ συμμαζεῦεται στὸν ἑαυτὸ της, ποὺ ἀναμετράει τὶς δυνάμεις της, ποὺ στοχάζεται καὶ τὸ μικρότερό της βῆμα, ποὺ προσπαθεῖ νὰ συγχρονιστεῖ, νὰ γίνει ἀνθρωπινώτερη καὶ πιδ ἀληθινή.

Σήμερα κοιτάζουμε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τετραγωνικώτερα, χωρὶς ὀξύφωνους, ἐρεθιστικούς καὶ ἄλλοπρόσαλλους ἐνθουσιασμούς. Εἴμαστε, ὅσο καὶ ἂν ἔχουν ἐνάντια γνώμη μερικοί, πικροί, δουλεύουμε συνειδητότερα, ξαίρουμε πὼς ἡ ἔμπνευση θέ-

λη ποδηγέτηση καὶ δὲν ἀφίνουμε τὸν Πήγασο νὰ τριποδίζει—ἡ Χαλινίτις Ἀθηνᾶ εἶναι ἡ θεά, ποῦ μᾶς προστατεύει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ, ἡ γλαυκομάτα Ἀ θ ἡ ν η. Καὶ χρωστοῦμε πάντα νὰ κοιτάζουμε τὸν Παλαμᾶ σὰν ἓνα πρόμαχο, σὰν ἓνα σοφὸ ὁδηγητὴ. Μᾶς ἀνοίξε δρόμους· μᾶς ἔφερε πρὶ κοντὰ στὴν παγκόσμια κίνησι τῶν Ἰδεῶν, πρὶ κοντὰ στὴ γνήσια Τέχνη· μίλησε μὲ συνείδησι τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς ἀποστολῆς του, ἔσκυψε στὸ Ἐγὼ του ξεχωρισμένο καὶ ἀξεχώριστο ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον, ἀπὸ τὴ Ζωή, ἀπὸ τὸ Ἰδεῶδες, ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Παράδοσιν καὶ ἄκουσε τοὺς μυστικὸν ἀντίλαλους τῶν ἀπερίγραπτων μυστικῶν Ὡκεανῶν.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΙΩ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐκεῖνο ποὺ γνωρίζουμε σήμερον εἶναι ὅτι ὁ Παλαμᾶς ἀπ' τὸ 90 κ' ἐδῶθε κρατεῖ στὸν τόπον μας τὰ σκῆπτρα τῆς Ποιήσεως, ὅτι γιὰ μᾶς, ὅπως καὶ γιὰ τοὺς ξένους, εἶναι ὁ Βασιλεὺς τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Τὴ φιλολογικὴ παραγωγὴ του ἀσφαλῶς θὰ τὴν ἐξήλεγε κ' ἓνας ξένος ἀκόμη. Κάποιες μελλούμενες πρὶ εὐτυχεῖς ἀπ' τὶς δικές μας γενιές, θὰ ἔχουν χάσει τὸ μέτρο τῆς ἀληθοῦς ἐχτιμήσεως τῶν πραγμάτων, ἂν δὲν θεωρήσουν τὸ φαινόμενον αὐτὸ ὡς μίαν ἐξαιρετικὴ μορφήν ἡρωϊσμοῦ. Γιατὶ στὸν τόπον μας ποὺ γιὰ πολλὰ ἀκόμη χρόνια, ἀνώτερη φιλολογικὴ ἐνασχόλησις θὰ σημαίνει ματαιοπονία κ' ἴσως κάτι χειρότερον, ὁ Παλαμᾶς παραμένει ἓνα σπάνιον, ὅχι μόνον ἐδῶ μὰ καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπην, ὑπόδειγμα τεχνίτου ἀφοσιωμένου εἰς τὸ ἔργον του, τεχνίτου ποὺ δὲν θέλησε νὰ κἀνὴ καμμιάν ἀπολύτως ὑποχώρησιν, χάριν μιᾶς εὐκόλου ἐπιτυχίας. Ἡ ἀπεριόριστη ἐκτίμησις μὲ τὴν ὁποία ὅλοι ἀνεξαίρετως, παλαιοὶ καὶ νεώτεροι τὸν περιβάλλουν, εἶναι τὸ φανερότερον δεῖγμα τῆς γνώμης ποὺ ἔχει σχηματισθῇ γιὰ τὸν ποιητὴν.

ΝΕΟΙ, 1919

ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Ὅταν ἔφηβος ἀκόμα δὲν ἤξερα παρὰ νὰ ὀνειρεύομαι, τὰ τραγούδια σου, Διδάσκαλε, σὰν ἄρπες, ξύπνησαν τὶς πρῶτες μου ἀνησυχίες, τότε ποὺ δὲν ἤξερα παρὰ νὰ ὀνειρεύομαι.

Ὁ ἄγουρος νοῦς μου ἀνήμερος νὰ ξανοίξῃ τὴν πεπλοφόρον Ἰδέαν σου, στάθηκε μπροστὰ της, ὅπως μπροστὰ στὸν πύργον τῆς ὠραίας οἱ ἀνυποψίαστοι, ὅπως μπροστὰ στὴ Σφίγγαν οἱ ἀνίδεροι.

Ἔσκυψα ὅμως καὶ ἀφουγκράσθηκα τὴ μουσικὴ τους, δρόσισα τὸ μέτωπό μου στὶς πολύμορφες κρῆνες τῆς μελωδίας τους κι ἦπια καὶ μέθυσα ὅπως μεθοῦνε στὰ δεκοχτὼ χρόνια.

Ἡ λάμψη τῶν μεγάλων σου ὁραμάτων ἄστραψε στὴ φαντασία μου, Διδάσκαλε, ὅταν ἀργότερα ταξείδεψα στοὺς μακρινούς τόπους τῶν γύφτων σου, στὰ μενεξεδένια βουνὰ τῶν Ἑλλάδων σου.

Καὶ τώρα, ποῦ τὰ φτερὰ τῶν ὀνείρων ἐμάδησαν, κάθε ποῦ συριανίζω στοὺς ἀπέραντους κήπους τῶν τραγουδιῶν σου, δρέπω ἕνα νέο ρόδο κρυμένο στὰ φυλλώματα τῶν στοχασμῶν σου,

ἕνα ρόδο πάντα νέο, πάντα ἔκπαγλο, Διδάσκαλε.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΓΙΑΓΚΟΣ ΠΙΕΡΙΔΗΣ

Ἡ ἠθικὴ ἔννοια τῶν περὶ Ἀθηνᾶς μύθων, ἣν ἐπιτηδειοτάτη ἀφετηρία πρὸς ἐξύμνησιν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς εὐκλείας καὶ κατὰ δεῖξιν τοῦ ἰδανικοῦ πρὸς ὃ ὀφείλει νὰ κατευθύνεται ἀεῖποτε τὸ Ἑλλ. Ἔθνος.

Τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς ταύτης δὲν ἐφάνη ὑποδεέστερος ὁ ποιητής. Ὁ ποιητὴς ζῇ ὅλως ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἑλλ. κόσμῳ, ὃν ἀναπλάσσει ἐναργῆ, ὃ δὲ ἐνθουσιασμός αὐτοῦ εἶναι τοσοῦτος, ὥστε ἴσχυσε νὰ ἐμφυσησῇ αὐτῷ τὸ βαθὺ ἐκεῖνο θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν παλαιωτάτων ποιητῶν, οὗ ἐλλείποντος πᾶς θεῖος Ὑμνος καταπίπτει εἰς ψυχρὸν θρησκευτικὸν κατασκευάσμα.

Εἶναι δὲ ἡ γλῶσσα τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Ὑμνου πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν» νευρώδης καὶ ἀρμονικὴ ἅμα, μετὰ πολλῆς ἐλευθερίας πλουτιζομένη ἐκ τῶν ἀκενώτων θησαυρῶν τῆς ἀρχαίας, ἐλευθερίας ὅμως χαλιναγωγουμένης ὑπὸ λεπτοῦ καὶ φιλοκάλου γλωσσικοῦ αἰσθήματος, ὀδηγοῦντος εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν τύπων πρὸς τοὺς τῆς λαλουμένης.

ΚΡΙΣΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΟΥ, 1889

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ὁ Ποιητής, εἶναι τὸ φῶς, ἡ τιμὴ καὶ τὸ καμάρι μας.

ΝΟΥΜΑΣ, 1916

Ν. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

.... Πρέπει νὰ πῶ ὅτι ἔχει γίνει πραγματικὰ μία ἐργασία, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ νὰ τὸν σημειώσεις γιὰ τὸν πιὸ ἀξιόλογο ποιητὴ μας.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ. 9 7 1923

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

ΑΠΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ

Ἄφ' οὗ μοῦ κάνετε τὴν τιμὴ νὰ μοῦ ζητήσετε τὴ γνώμη μου γιὰ τὸν κ. Παλαμᾶ σὰς ἀπαντῶ :

Ὁ Παλαμᾶς κρατεῖ τὰ σκῆπτρα τῆς Νεοελληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως.

Μ' ἀγάπη

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔζησα μερικὲς ἡμέρες στὸ Μεσολόγγι, κοντὰ στὴ λιμνοθάλασσα καὶ στὸ πριάρι, καὶ εἶδα ζωγραφισμένο παντοῦ τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ, γιὰτι κι αὐτὸς ζωγραφισμένα ἔχει μὲ τὸ συγκινητικὸ τραγοῦδι του τὴν ἀτάραχη θάλασσα, τὰ καλαμόσπιτα, τὰ λαίμαργα πουλιὰ τοῦ κυνηγᾶν τὰ ψάρια, τὰ πολύχρωμα ἡλιοβασιλέματα, τὸ μαγευτικὸ φεγγάρι ποῦ ξεπετιέται πίσω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς Βαράσοβας.

Ἡρωϊκὰ ξεκίνησε ὁ ποιητὴς ἀπὸ ἡρωϊκὸ τόπο καὶ μᾶς ἔδωσε τὸ τραγοῦδι τῆς Πατρίδας, τοῦ ἔρωτα, τοῦ πόνου, τῆς θυσίας, τοῦ ἀγῶνα, τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνα τραγοῦδι πολύτροπο, πολὺψυχο, πολυσύνθετο, πολύχρωμο, ἁρμονικόν, γιὰ ὅλα τὰ αἰσθήματα, τίς χαρὲς καὶ τοὺς πόνους.

Μὰ φαίνεται ὅτι ἀνθρώπινη ἀδυναμία ἦτανε ὁ ποιητὴς πολλὰς φορὲς νὰ βγάλῃ τὴν ἀρματωσιά τοῦ δημιουργοῦ τραγουδιστή, νὰ γίνῃ ἀσκητὴς πολυδιαβασμένος, ἐρευνητὴς τοῦ παγκόσμιου πνεύματος, ἐρμηνευτὴς του, διαλαλητὴς κάθε πάνσοφης ἰδέας, κριτὴς καὶ διδάσκαλος, θρονιασμένος ἀνάμεσα στίς βιβλιοθῆκες, αἰχμαλωτισμένος πολλὰς φορὲς ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς κόσμους τῶν ἄλλων, ἐνῶ ὁ Μεσολογγίτης ἦτανε δημιουργημένος ἀπὸ τὴν καλὴ μοῖρα νὰ αἰχμαλωτίζῃ καὶ νὰ μείνῃ σταθερὰ στὸ πνευματικὸ γενικὸ στερέωμα μιὰ σημαδευτὴ ποιητικὴ κορυφὴ.

Διπλὰ θαυμάζω τὸν Παλαμᾶ, ποιητὴ καὶ σοφόν, μὰ θὰ προτιμῶσα νὰ τὸν ἐθαύμαζα ὁλοκληρωτικὰ ποιητὴ, γιὰτι τότε ἡ σοφία του θὰ ἦτανε συγκεντρωμένη στὸ δικό του δημιουργικὸ ἔργο ποῦ γιὰ ἓνα Παλαμᾶ τὸν φανταζόμουνα γενικὸ καὶ αἰώνιο, χωρὶς τόπους καὶ καιροὺς, τραγοῦδι ἀρχαϊκόν, καὶ πελώριο, γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ ὅλες τίς ψυχάς.

Ἡ Ἑλλάδα ποῦ θὰ γιορτάσῃ τὰ πενήντα ποιητικὰ χρόνια τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, δίκαια θὰ τὸν ἀνακηρύξῃ «Δ η μ ι ο υ ρ γ ό». Θὰ πᾶμε εὐλαβικὰ μπροστὰ στὸ «γκρεμιστὴ καὶ στὸ χτίστη» νὰ τοῦ ποῦμε τὸ «χαῖρε».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

MIX. A. ΡΟΔΑΣ

Ὁ Παλαμᾶς κλείνει μέσα του ἄπειρους κόσμους καὶ μιλάει μὲ χίλιες φωνές, ἀλλὰ πρὸ παντὸς μὲ τὴ φωνὴ τῆς πατρίδας του καὶ τῆς ἐποχῆς του κι ἀκόμα μὲ τὴ φωνὴ ποὺ κρατεῖ μέσα της αἰώνιους βαθειοὺς ἀντίλαλους τῆς ἐνδοξῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, κάτι ἀπὸ τὴ φυσιολατρεία της καὶ τὸν πανθεισμό της. Κάποιοι στίχοι του ἀπὸ τοὺς χυτοὺς καὶ κλασσικοὺς ἐκείνους «Ἰαμβοὺς καὶ Ἀνάπαιστους» — ποὺ εἶναι ἓνα ὑπέροχο ἔργο καὶ στὸ νόημα καὶ στὴ μορφὴ — μοιάζει μὲ τ' ἄψογα ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ μάρμαρα :

Ὡ παρθέν' αὔλον ἄγαλμα,
Ἥγησώ, προσευχή μου,
σὺν ἐσὲ πέτρα γίνεται
μπροστὰ σ' ἐσὲ ἡ ψυχὴ μου.

Κ' ἐνῶ δείχνεσαι ἀγνάντια μου
καθάρια σὺν ἰδέα
ταῖρι δικό σου ἀχώριστο
μὲ κἀν' ἡ Τέχνη ἡ ἀρχαία.

Κ' ἔτσι ρουφοῦμε ἀπίστευτα
τὸ νέκταρ τῶν μακάρων
σῶν πνευμάτων τὸν Ὀλυμπο
στὸν ὕπνο τῶν μαρμάρων.

Διαβάζοντας αὐτὸ τὸ ποίημα νοιώθω τὴν ἴδια συγκίνησι ὥπως στὸ ἀντίκρουσμα ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ἀγάλματος.

Ἄλλοῦ πάλι ἀκοῦμε τὸ τραγοῦδι τῆς «Ρουμελιώτικας πᾶλλη-καρίσιας λύρας» καὶ χαιρόμαστε τὴ λεβέντικη ζωή.

Καὶ κάπου σὰ νὰ μᾶς φτάνη κάτι θαμπό, κάτι βαθὺ ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ μυστικισμό, ἐνῶ ἄλλοτε ὁ ποιητής, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ Δυτικὸ πολιτισμὸ, θυμίζει τὸ μεγάλο Βέλγο Verhaeren.

Ἄλλ' ὁ Παλαμᾶς εἶναι πρὸ παντὸς ὁ ἐθνικὸς ποιητής, ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητής τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς μὲ τοὺς αἰθριούς οὐρανοὺς καὶ τὰ γλᾶνκὰ ἀκρογιάλια, μὲ τοὺς ὀλάνθιστους Ἀπρίληδες καὶ τὰ ζεστὰ φεγγαρόλουστα βράδια. Θυμᾶμαι ὅταν κάτω ἀπὸ τοὺς ὀμιχλώδεις καὶ αἰώνια γκρίζους οὐρανοὺς τῆς Ἀγγλίας, στὰ θαμπὰ ἐκεῖνα δειλινὰ ποὺ μάταια ζητᾷς μιὰν ἀχτίδα ἢ ἓνα χρῶμα, ὅταν ἀνοιγα ἓνα τόμο τοῦ Παλαμᾶ ἐνοιωθᾷ ὅλο τὸ φῶς τῆς γαλανῆς Ἑλλάδας νὰ μὲ πλημμυρίζει.

Εἶναι ὁ Παλαμᾶς ὁ πλατὺς καθρέφτης τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς

πού μέσα του λάμπει καθάρια σ' όλες της τις εκφάνσεις, μ' όλες τις χάρεις της.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Ζ. ΡΩΣΣΙΔΗΣ

Ὁ Παλαμᾶς. Ὁ πολυσύνθετος καὶ σοφός. Ὁ ἐκφραστικὸς καὶ πλαστικὸς ποιητής. Ὁ θεμελιωτής, πὺν χωρὶς νὰ δημιουργήσῃ Σχολή, ἄπλωσε τὴν ἐπιρροή του σ' ὁλόκληρη τὴ νεοελληνικὴ μας φιλολογία, παίρνοντας μέσα της μὲ τὴν ἀξία του μιὰ ξέχωρη ἐντελῶς θέση.

Προικισμένος μὲ βαθιὰ διανόηση καὶ μὲ πλούσια φαντασία, ἔσκυψε διψασμένος στὰ αἰώνια βιβλία κι ἀπ' αὐτὰ ἐγέμισε ὅλη του τὴ δημιουργία. Ἔτσι ὁ Παλαμᾶς δὲν κατόρθωσε νὰ γίνῃ ποιητὴς τῆς πλέριος χαρᾶς καὶ τοῦ αἰσθήματος, πὺν μιλεῖ ἴσια στὴν καρδιά, γιὰτὶ ἔμεινε πάντα ὁ στοχαστικὸς ὄνειροπόλος, πὺν ἀπευθύνεται μόνον στὴ διάνοια, τροφοδοτώντας τὴ μὲ ἄπειρες γνώσεις. Καὶ μένει πάντα ὁ ποιητὴς μὲ τὸν τρανὸ καημό, πὺς δὲν μπόρεσε νὰ ζήσει ὅσο ἔπρεπε καὶ μὲ τὴν πράσινη πλάση, γιὰ νὰ γνωρίσῃ καὶ ἀπὸ κοντὰ τὰ φύση, πὺν μόνον ἢ μελέτη τῶν βιβλίων τοῦ τὴν ἔχει ἀποκαλύψει.

Γιὰ κείνους πὺν βλέπουν καθαρώτερα ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν λόγων, τὸ ἔργον τοῦ Παλαμᾶ, τὸ πλατὺ καὶ κολοσιαῖο, εἶναι ἓνα τραγούδιμα ὅλης τῆς ζωῆς. Τῆς ζωῆς τῆς δικῆς του, τῆς ἀσάλευτης, μὲ κάθε της λεπτομέρεια· καὶ τῆς ζωῆς τῆς Φυλῆς τῆς Ἑλληνικῆς.

Τὸν Παλαμᾶ ἐθέρμανεν ἡ ἀρχαία ὁμορφιὰ καὶ γι αὐτὸ ἐμπνευσμένα ἐλάτρευε τὴν ἀρχαία ζωὴ καὶ τὴν τέχνη. Ἔνοιωσεν ὁ ποιητὴς καὶ ἀνέστησε μεγαλόπρεπα ὅλη τὴν οὐσία τοῦ βυζαντιακοῦ κόσμου καὶ ἀφοσιώθηκε στενὰ στὴ νέα παράδοση. Ἄν καὶ πολὺ ἀντικειμενικά, ὡς τόσο εἶδε καὶ ἄγγιξε ὅλα τὰ αἰώνια ποιητικὰ θέματα· ἐτύλιξε μὲ τοὺς ρυθμοὺς του κι αὐτὴ τὴ μετριοφροσύνη του, κι αὐτὴ τὴ ζωὴ τῆς ἀφάνειας· ἀνεζήτησε πρὸ πάντων τὶς ἀξίες τῆς Φυλῆς στὸν ἀγρότη λαό· τραγούδησε τὴν ἀγωνία τοῦ ἀγνώστου, τὸ θάνατο ὡς κι αὐτὴ τὴν ἐκμηδένιση.

Ἔνα τόσο μεγάλον πλατὺ ἔργο πάντα μὲ ἴλιγγον θὰ τὸ ἀτενίζουν ὁ νοῦς καὶ ἡ φαντασία μας.

Γιὰ τὸ «φτωχοπερήφανον ρυθμοκόπο», πὺν μιὰ πνευματικὴ ζωὴ πενήντα τόσων χρόνων τὴν ἔχει συντροφέψει ἀδιάκοπα μὲ τὸ τραγούδι του, μεγαλόπνευστον ἢ χαμηλό, μὲ τὴν αἰσιοδοξία του γιὰ

τὸ μέλλον τῆς Φυλῆς καὶ μὲ τὴν πίστη του στὸν Ποιητὴ τῆς Αὔριο, ἀξίζει εὐγνωμόνα νὰ γίνεῖ ἡ πιὸ χαρούμενη ἡλιογιορτή, μιὰ πού τόσο ξέχωρα ἀγάπησε τὴν πυρόξανθη λαμπράδα τοῦ ἀττικοῦ φωτός καὶ τῆς ἀττικῆς ὁμορφιάς.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ τὸν βλέπω σὰν ἓνα Ἱεροφάντη τῆς ἀγνῆς Ἑλληνικῆς ποίησης καὶ μέσα στὰ ποιήματά του βρίσκω καὶ τὴν κλασσικὴ γραμμὴ τῶν μεγάλων μας ραψωδῶν καὶ τὸ αἶσθημα πού κλείνουν τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΣΥΛΒΙΟΣ

Ὁ Ἀλέξανδρος Κατακουζηνός, ὅταν βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ δώσῃ τὸν ὁρισμὸ τῆς μουσικῆς εἶπε : «Γιὰ ὅσους τὴν ἐννοοῦν δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὁρισμοῦ· γιὰ ὅσους δὲν τὴν ἐννοοῦν ἐπίσης δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὁρισμοῦ».

Τὸ αὐτὸ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εἰπῇ καὶ γιὰ τὸν Παλαμᾶ. Ὅτι γιὰ ὅσους τὸν καταλαβαίνουν εἶναι μεγάλος ποιητής· γιὰ ὅσους δὲν τὸν καταλαβαίνουν δὲν ἀξίζει τίποτε. Τὸ ἀπελπιστικὸ στὴν περίπτωσή αὐτὴ εἶναι ὅχι τὸ ὅτι βρίσκονται ἄνθρωποι πού μὲ μιὰ σφουγγαριὰ σβύνουν τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ἀλλὰ τὸ ὅτι βρίσκονται ἄνθρωποι πού δὲν καταλαβαίνουν τὸν Παλαμᾶ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Θ. Ν. ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ

Ὁ Παλαμᾶς παιδὶ περπάτησε στ' ἀνθηρὰ μονοπάτια τοῦ Ἑλικῶνα. Μεγάλος, ἀπὸ μιὰ στὴν ἄλλη πετάχτηκε στῆς κορυφές του, ἀγναντεύοντας πάντα τὴν ὑψηλότερη.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ μᾶς μπορεῖ σήμερα νὰ διεκδικήσῃ τὸ φιλολογικὸ βραβεῖο Νόμπελ, παρὰ ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς; Ὁ Παλαμᾶς ἔχει σήμερα ξεπεράσει τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδας στὴν ποίησί του. Βλέπετε ἡ γλῶσσα μας πού δὲν τὴν διαβάζουνε οἱ ξένοι στάθηκε αἰτία γιὰ νὰ μὴ γνωστῇ τὸ ἔργο του ἀπὸ χρόνια καὶ στὸν ξένο τῆς διανόησης κόσμος. Κι' ἂν σήμερα ἀναγνωρίστηκε καὶ στοὺς ξένους

ὡς ἓνας μεγάλος λυρικός ποιητὴς τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, εἶναι γιατί βρέθηκαν δυὸ τρεῖς ξένοι, ποὺ κατάλαβαν τὴν ἀξία του, καὶ τοῦ μεταφράσανε καμπόσους τόμους ποιημάτων του κι ἔτσι γίνηκε παγκόσμια γνωστός.

Θάταν γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα μεγάλη τιμὴ καὶ χαρὰ μας, ἂν βραβευότανε ὁ Παλαμᾶς καὶ μὲ τὸ παγκοσμίας φήμης φιλολογικὸ βραβεῖο τοῦ Νόμπελ.

ΘΕΑΤΗΣ, 23.1.1926

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Παλαμᾶς ὡς ποιητικὴ φυσιογνωμία εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, τ' ἀδρότερο μεγαλόφυλλον τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς. Ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος. Ὁ καλλιτέχνης ποὺ μὲ τὴ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ καὶ μὲ τὸ λαοῦτο τοῦ Γύφτου τραγούδησε ὅλα τὰ ἐπικά μας ταξίδια, τὶς ἡρωϊκὲς προσπάθειες τῆς Φυλῆς, τὰ λαμπρὰ μεσουρανίσματα καὶ τὰ τραγικὰ βασιλέματά της. Ὡς ποιητικὴ διάθεση ὁ Παλαμᾶς εἶναι κάτι τὸ ἄφθαστο, ποὺ ξεπερνᾷ τὰ σύνορα τῆς μικρῆς Ἑλλάδας. Ὡς τεχνίτης, ὁ ἀνήσυχος ἐρευνητὴς ποὺ ὅλο ζητᾷ νὰ τελειοποιήσει τὸν ἔμμετρο λόγο, συγχρονίζοντας τὴν ποιητικὴν του μὲ τὰ πρότυπα δασκάλων ἄξιων, συγκαιρινῶν. Κάποτε τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ δίνει τὴν ἐντύπωση ὄγκου πελασγιακοῦ, μονοκόμματος μὰ ὄχι καὶ λιγότερο ἐπιβλητικοῦ. Κι ὅμως ζυγώνει κάποτε πρὸς τὰ λουλουδίσματα τῆς αἰσταντικῆς, ἀπλῆς καὶ τρυφερῆς ἐμπνοῆς τοῦ μικροῦ ταντελλένιου τραγουδιοῦ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Μαγικὸς καθρέφτης ποὺ φανερώνει λαμπρὰ καὶ ξεκάθαρα τὶς γραμμὲς τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ὁ Παλαμᾶς.

Θαυμαστὴ ποιητικὴ Διάνοια μεγάλων ἰδανικῶν, ποὺ μαρτυρεῖ τὴν πνευματικὴν συνοχὴν τῆς φυλῆς ἀπὸ τὴν ἐπικὴ Ὀμηρικὴ παράδοση ὡς τὴν τελευταία της ξανάνθιση, ὁ Παλαμᾶς.

Ἀρχοντας γητευτῆς τοῦ ρυθμοῦ, Ὀλύμπιος μύστης τῆς ἁρμονίας, ἐμπνευσμένος ἱεροφάντης τοῦ πλατωνόητου ὥραίου, σοφὸς κλειδοκράτορας ἀτίμητου θησαυροῦ μάθησης, ὁ Παλαμᾶς.

Οἱ πολλοί, χθές, θέλαν μ' ἐπιμονὴν νὰ τὸν ἀγνοοῦνε. Σήμερα μὲ περιέργεια τὸν μελετοῦν. Αὔριο μ' ἐνθουσιασμό θὰ τὸν δοξάσουν. Τὸ Μεγάλο μας Ποιητῇ. Τὸν Κωστῇ Παλαμᾶ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑΣ

Χαῖρε ὁ Προφήτης ! Κ' οἱ «Βωμοί Σου
 μιὰ νέα Βίβλος. (Χαρά σου, Ἑλλάδα !
 «ζῇ Κύριος καὶ ζῇ ἡ ψυχὴ σου.»
 δὲ στομώνουν σου τὴν μπρουσκάδα
 κερβάνια Αἰώνων μὲ θανάτους
 καβάλλα). Καὶ στοὺς ἀθανάτους
 Βωμούς, λάμπει φλόγα σαρκένια,
 τῆς Βίβλου Ἕσμα ἀσμάτων, ἡ «Μελένια !»

OXYABEZ

M. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Δρασκέλωντας ἀπόκοτα ἡ Μοῦσα του τῶν Πατρίδων τὰ σύνο-
 ρα, ψηλωμένη ἀπάνω ἀπὸ καιροὺς καὶ τόπους, πετάει μεγαλοφάν-
 ταστη στοὺς ἀστρικοὺς τοὺς κύκλους, κι ἀντικρῦζει τολμηρὰ τῶν
 Μυστηρίων τὴν Πόρτα !

Εἶνε ὁ φιλόσοφος κι ὁ ἐγκεφαλικοὺς ποιητής, ποὺ ἀγκαλιά-
 ζει τὴν Ἀνθρωπότητα καὶ τὴ Δημιουργία ὀλάκαιρη. Εἶνε ὁ παγκό-
 σμιος Ποιητής, ποὺ ἂν ἡ τύχη τῷ φερενὲ νὰ γεννηθῇ Φραντσέζος, ἢ
 Ἀγγλοσάξωνας, θάταν σήμερα ὅχι μόνον ὁ Πρίγκηπας καὶ ὁ Στε-
 φανωμένος Ποιητής, ἀλλὰ καὶ τὸ καμάρι ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.
 Γιατὶ σὲ τίποτε δὲν ὑστερεῖ τῶν μεγάλων Παγκόσμιων Ποιητῶν,
 ὅσοι μέσα στὴν τελευταία Πεντηκονταετηρίδα αὐλάκωσαν μὲ τὸ
 ποιητικὸ τοὺς φῶς τὸν οὐρανὸ τῆς Σκέψης. Εἶνε κι αὐτὸς μαζί τους,
 γιὰ νὰ θυμηθοῦμε ἀκόμα μιὰ φορὰ κάποιον τοῦ στίχου :

•Μέσα στοὺς πρώτους, πρώτος».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

M. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

Ἐκεῖνο ποῦ ξεχωρίζει τὸν Παλαμᾶ μέσα στοὺς ἄλλους γύρω
 του δὲν εἶνε μόνον ἡ ὁρμὴ τῆς ἐμπνεύσεως. Εἶνε τὸ βάδισμα, ὁ τόνος,
 ἡ χειρονομία. Τὸ βάδισμα ἔχει πάντα τὸ θριαμβευτικὸ, ὁ τόνος τὸ
 ραψωδικό, ἡ χειρονομία τὸ μεγάλο. Κι ὅ,τι χαρακτηρίζει κυριώτερο
 τὴν ποίησί του εἶναι τὸ ὑμνητικὸ· τὸ ὄνομα παρμένο μὲ πλατειὰ
 ἔννοια. Κλάμα καὶ πόθος, θυμός, λοιδωρία, χίμαιρα καὶ νοσταλγία,
 ἀντηχοῦν ἢ ψιθυρίζουν ὅλα μέσα στὸ τραγοῦδί του, ὁ τύπος ὅμως
 γενικὰ στὴν ποίησι τοῦ Παλαμᾶ εἶνε ἡ ὑμνωδία.

N. ΕΛΛΑΣ, 15.4.1916

K. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς εἶνε γιὰ μένα ἡ ἀπαρχὴ κ' ἡ ἀναγέννησις τοῦ λυρικοῦ στοχασμοῦ τῆς νεώτερης Ἑλλάδας.

Καμιὰ ἀμφιβολία πῶς κι ὁ Σολωμὸς δραματίσθηκε μιὰν τέτοια ἀναγέννησις κι ὅλη του ἡ φροντίδα σ' αὐτὴν ἔτεινε, μὰ ὥστόσο δὲν τὸ δυνήθηκε—καὶ τὸ μαρτυρᾷ τὸ σοβαρὸ μέρος τοῦ ἔργου του ποὺ μᾶς τὸ ἄφηκε μισοτελειωμένο—γιατὶ τοῦλειψαν δυὸ κυριώτατα στοιχεῖα:

α'. Ἡ κάποια προπαρασκευαστικὴ ἐργασία ποῦπρεπε νὰ ὑπάρχει, ἔστω καὶ σποραδική, ἀπὸ πρωτερινούστου, ὅχι βέβαια τοῦ εἵδους ἐνὸς Φεραίου, οὔτε, ὅσο κι ἂν εἶχε τὴν πλαστικότητα ποὺ ξέρουμε, ἐκείνη τοῦ Βηλαρᾶ, καὶ

β'. — Ἡ ἔλλειψη συγκαιρινῶν του βοηθῶν ποὺ θὰ τὸν σύντρεχαν μὲ τὴν ἐπικρότησι τῆς τέτοιας του προσπάθειας κ' ἔτσι θὰ τὸν κέντριζε ἡ εὐγενικὴ ἀμίλλα τῆς πρωτοστατικῆς ἐπικράτησης.

Ὁ Παλαμᾶς ὁμως στάθηκε τυχερὸς γιατί καὶ προὔπαρξασαν ἐργασίαι βρῆκε—ἐκείνην ἐνὸς Σολωμοῦ καὶ ὀλάκαιρο κόσμον συμπαραστατῶν ποὺ τοῦ ἦταν συναγωνιστῆς μαζὺ καὶ ἀνταγωνιστῆς κι ὅχι μόνο αὐτὸ ἀλλὰ κ' ἓνα λαὸ ποὺ μὲ συμπάθεια τὸν παρακολουθοῦσε καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ποὺ τοῦ πρόσφερε τὸ λόγο της γιὰ νὰ τὸ μεταχειρισθεῖ γιὰ τὸ σκοπὸ του.

Μ' ἀπ' αὐτὴν τὴν εὐνοία τῶν συνθηκῶν ὡς τὸ σημερινὸ παρουσίασμα τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ, ὑπάρχει ἓνα τελεσιουργὸ κατάντημα. Ὑπάρχει ἓνα γινόμενο ποὺ εἶνε μαζὺ καὶ μορφὴ καὶ συνείδησις ἐνὸς ξαναγεννημοῦ ποὺ γγίζει τὴν παγκόσμια ἀναγνώρισις μὲ τὴν ἐπιβολὴ της. Ὑπάρχει ἡ νεοελληνικὴ Ποίησις. Κι αὐτὸ εἶνε τὸ μεγάλο, τὸ ὑπέροχον, τὸ ὡραῖον ἔργο τοῦ Παλαμᾶ.

Ἄς δοῦμε τώρα σὲ τί πάνον-κάτου συνίσταται ἡ ἑξέχωρη προσωπικότητα τοῦ Μεγαλύτερου — ὅπως τὸν ὀνομάζει τὸ «*Mercure de France*» τῆς Γαλλίας καὶ ὁ «*Sun*» τῆς Ἀμερικῆς — ποιητῇ τῶν τελευταίων χρόνων.

Τοῦ Παλαμᾶ τὸ ἔργο δὲν εἶναι μερικόν, δὲν εἶνε τοπικόν, οὔτε εἶνε ἀκόμα καὶ καθαρὰ ἐθνικόν, γιὰ νὰ μπορέσει κανένας, ἔτσι πρὸ χεῖρα, ἐντοπίζοντας το νὰ τὸ ἀναλύσει.

Ἔχει κάτι ἀπὸ τὴ γενεσιουργὴ Πρωτεϊκὴ Τέχνη καὶ κάτι ἀπὸ τὸ καταστάλαγμα τῆς Τέχνης ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες. Κάτι ἀπὸ τὴ βαθεὶα δόνησις τῆς Ὁρφικῆς Ἀρπας καὶ κάτι ἀπὸ τὴν Βαγνερικὴ ἐνορχήστρωση. Εἶνε τὸ πρὶν ἕως τὰ τώρα καὶ τὸ τώρα ἕως τὸ ὕστερα. Ὁ Παλαμᾶς εἶνε πολὺ ἐγκεφαλικὸς γιὰ νὰ τὸν ποῦμε ρω-

μαντικό και πολὺ τραχὺς γιὰ νὰ τὸν ποῦμε κλασικό. Δὲν ξέρω ἂν μπορούμε νὰ τὸν ποῦμε καὶ λυρικό. Εἶνε, ἴσως Νιτσεϊκὸς ἀπὸ ἰδεολογικὴ ἄποψη, ἀλλὰ μὲ τὴν ψυχροσύνθεση ἑνὸς Καρντοῦτσι κι ἀκόμα μὲ τὸν αἰσθαντικὸ πεσιμισμό ἑνὸς Λεοπάρδη. Ἕνα μῖγμα βάρβαρου γύφτου μὲ τὴν περιέργεια παρθενικοῦ παιδιοῦ καὶ τελειομένον σοφοῦ μὲ κουρασμένα τὰ μάτια ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ πληθωρικὸ τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ γνώση.

Τέτοιος ὁ ἄνθρωπος, πολύμορφος καὶ ἡ Τέχνη του κατὰ συνέπεια πολύτροπη κι ὁ χαρακτήρας τοῦ ἔργου του ἀπροσδιόριστος. Ὅλα τὰ εἶδε, ὅλα τὰ τραγούδησε. Καὶ τὸ πιὸ μικρὸ συναίσθημα βρῆκε ἀντίστοιχη χορδὴ μέσα του καὶ ἐρμηνεύτηκε, ὅπως καὶ τὸ ποιὸ μεγάλο καὶ τὸ ποιὸ συγλονιστικὸ, ἀρχαῖο ἦταν ἢ σημερινό, εὐχάριστο ἢ τραγικόν. Πάντα ὁ μεγάλος Τεχνίτης τὸ δέχθηκε μὲ τὴν πεποίθησι τοῦ ὑπερήφανου δημιουργοῦ καὶ τὸ τραγούδησε, κάποτε μὲ ἔνθεο λυρισμό, κάποτε μὲ ἀνθρώπινο λυγμὸ καὶ κάποτε μὲ Διονυσιακὴ μέθη. Μὰ πάντα μὲ μιὰ κάποιαν τραχύτητα. Γιατὶ ὁ Παλαμᾶς εἶνε τραχὺς. Δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὸ μεταξένιο τοῦ ἄρρωστου ντιλεντάντη κι οὔτε ἀπὸ τὴν ἀπαλότητα τοῦ κοντόθωρου — καὶ γι αὐτὸ στεῖρον στιχοπλόκον.

Μιλεῖ μὲ τὴ φωνὴ τῶν Θεῶν καὶ τῶν Ἡρώων. Καὶ εἰς τὸ πιὸ νταντελένιο του τραγοῦδι θ' ἀκούσεις νὰ ξεχωρίζει ὁ βαρὺς τόνος ποὺ δείχνει τὸ σύμβολο. Θὰ δεῖς τὴ σκιὰ ποὺ φωτίζει τὸ ἄγραφο κενό.

Ἡ ξέχωρη προσωπικότητα τοῦ Παλαμᾶ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ λόγος του ἀπηχεῖ κάτι ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν αἰώνων καὶ κάτι ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν τῶν αὐριανῶν αἰώνων.

Εἶνε συμπαντικός.

Τὴν πέννα του βουτᾶ μὲς στὸν ἀσάλευτον ὠκεανὸ τοῦ ὥραιου καὶ τοῦ νοεροῦ. Ὁ Παλαμᾶς ὅσο θὰ περνᾷ ὁ καιρὸς τόσο θὰ γίνεται καὶ πιὸ κοντοσίμωτος στοὺς ἐκλεχτοὺς ἀνθρώπους καὶ σιγὰ—σιγὰ, ἀκόμα, καὶ εἰς τὶς μᾶζες. Κι ὁ λόγος ἀπλός.

Ὅστε ἀπ' ὅσα μᾶς ἔδωκε ἡ λυρική σκέψη τῶν αἰώνων, ἀπὸ τὸν Θεῖον Ὅμηρον ὡς τοὺς τραγικοὺς καὶ ἀπ' αὐτοὺς ὡς τὸν προφητάναχτα Δαυίδ. Κι ἀπὸ τὸν ἄφταστον Ἀγγλο-Σάξωνα Σαϊκσπῆρον ὡς τὸν Ὀλύμπιον Γότθο Γκαῖτε καὶ τὸν προμηθεϊκὸ Νίτσε. Κι ἀπ' αὐτοὺς ὡς τὸν κυκλικὸν Οὐγκὼ καὶ τὸν αἰσθαντικὸν Ἑλληνο-Γαλάτη Μωρεὰς κι ἀκόμα ὡς τὸ Σκαντιναὺ ψυχοσεῖστη Ἴψεν καὶ τὸν Ἰντιάνο μυστικιστὴ Ταγκὸρ κι ὅλους τοὺς ἀνάμεσά τους Γίγαντες τοῦ λυρικοῦ λόγου, ποῖα ποίηση μπορούσε νὰ σταματήσει

τὸ σημερινὸ ἄνθρωπο; ὅχι βέβαια ἐκείνη τοῦ ὀλοφυρόμενου ψευτοαισθαντικοῦ, γιατί δὲν ἔχουμε παρὰ ν' ἀπλώσουμε τὸ χέρι μας στὴ φτωχή μας βιβλιοθήκη καὶ νὰ πάρουμε, στὰ τυφλά, ἕναν ὅποιο δῆποτε Σαμαῖν, Ζέμς, Προυντώμ, Οὐαίλντ καὶ ν' ἀπολάβουμε τὴν Τέχνην αὐτὴ στὴν τελείωσὴ της τὴν ἀπόλυτη. Οὔτε βέβαια τὴ δῆθεν ἱστορικὴ πὺν ἀρύεται τὰ ψελλίσματά της ἀπὸ πά-
 πυρους κ' ἐπιμύθια, μὲ κομμένες φρασσοῦλες, γιὰ μυστηριακὴ τάχατε ὑποβολὴ τῶν ἀλαφροῖσκιωτων. Γιατὶ δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ διαβά-
 σουμε λίγο Ντελὶλ καὶ λίγο Βιγνὺ γιὰ νὰ ξοφλήσουμε γιὰ πάντα μὲ τὶς μιμητικὰς σκιὰς τους. Σήμερα τὸ κουρασμένο μας μυαλὸ θέλει τὸ τίναγμα τοῦ δυνατοῦ ἐκπρόσωπου τῆς πνευματικῆς ἀτμό-
 σφαιρας τῶν ἰδεῶν ποῦχουν πληρώσει τὸ καιρικὸ διάστημα τῶν αἰώνων. Κ' ἕνας δυνατὸς — ἂν δὲν εἶνε ὁ μοναδικὸς σήμερα —
 ἐκπρόσωπος τῆς ἀπαίτησὸς μας αὐτῆς, εἶνε ὁ Κωστής Παλαμᾶς. Γιατὶ ὁ ποιητὴς τοῦ «Δωδεκάλογου» καὶ τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς»,
 ἔχει βαφτιστεῖ στὰ ἱερὰ νάματα τοῦ παγκόσμιου πνεύματος.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΛΟΥΚΑΣ Ν. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Ἔχουμε ἴσια ἴσια στὴν Ἑλλάδα ἕναν ποιητὴ πὺν στοὺς στί-
 χους του συχνὰ λάμπει ἕνα γλυκόθολο φῶς, ἕνα φῶς μελανό, πὺν
 μέσα του νοιῶθεις δὲν ξέρω τί πόνους μυστικούς, δὲν ξέρω τί θάνα-
 τούς καὶ τί ἀλάλητη ζωή. Ἔχουμε τὸ μεγάλο μας τὸν Παλαμᾶ, τὸν
 τρελοαγαπημένο μου, πὺν ποτέ σας, παιδάκια μου, δὲν πρέπει νὰ
 λέτε τῶνομά του δίχως νὰ συλλογιέστε τὴν ἴδια στιγμή πῶς τοῦ φι-
 λεῖτε τὸ χέρι.

Μὰ τοῦ Παλαμᾶ ἡ κάποια σκοτεινάδα ἔχει ἄλλους λόγους, πη-
 γάζει ἀπὸ ἄλλη πηγὴ.

Καὶ γιατί αὐτό;

Γιατὶ ὅλα στὴ Δημιουργία δὲν εἶναι ξάστερα σὰν τὸν οὐρανὸ
 μας, πὺν κι ὁ ἴδιος, μὴν τὸ φαντάζεστε πῶς μᾶς μολογῇ τόσο γλή-
 γορα τὰ μυστικά του.

Ἔχουνε γύρω τους τὰ πράματα ἕνα ὕφασμα, μιὰ θολάδα μ' ἕνα
 λόγο, ἕνα χνούδι πὺν τὰ μισοσκεπάζει, πὺν κάποτες τὰ σκεπάζει τε-
 λειωτικά.

Τέτοιο χνούδι, πὺν τόσες φορὲς περιτυλίγει τὴ Δημιουργία,
 τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ ψυχὴ του, ἀποβλέπει κανεὶς στοὺς
 θεῖους τοὺς στίχους τοῦ μοναδικοῦ μας τοῦ ποιητῆ.

Ἔχει μάλιστα ἡ σκοτεινάδα τοῦ Παλαμᾶ κάτι σπαραχτικό, κάτι

τραγικό : εἶναι σὰ νὰ στέκεται κάποτε ὁ ποιητὴς στὴ μέση τῆς νύχτας τῆς ἀνάστερης, σὰ ν' ἀνοίγῃ μὲ δύναμη τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, σὰ νὰ τρέμῃ τὸ εἶναι του ὅλο, γιὰ νὰ διῇ τ'ἀνείδωτα, γιὰ νὰ πῇ τ'ἀνείπωτα, γιὰ νὰ ξεδιαλίσῃ τ'ἀξεδιάλιστα, καὶ σὰ νὰ τοῦ ξεφύβῃ ξαφνικὰ στὴν ἀμάχη μιὰ κραβγὴ τοῦ πόνου κι ἐνὸς ἀβάσταχτου καημοῦ. Ἅγιος πόνος καὶ τρισάγια ψυχῇ. Μὲ τὴ συνηθισμένη του τὴν καλοσύνη ὁ Παλαμᾶς ἔγραψε στὸ «Νουμὰ» πὼς ἡ δική μου ἡ ποίηση — ἄχ! ἂν ἔχω! — εἶναι ποίημα τῆς ὑγείας. Μπορεῖ. Ἄν ὅμως ἐννοεῖ πὼς ἡ δική του εἶναι ποίηση τῆς ἀρρώστιας, τότες, μὰ τὸ ναί, θὰ τὸ ποθοῦσα πολὺ νὰ εἶμαι λιγάκι ἀρρώστος καὶ γώ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΤΟΜ. Γ' ΣΕΛ. 158-9

ΨΥΧΑΡΗΣ